udruženje Roditelji

ANALIZA KAZNENE POLITIKE CRNOGORSKIH SUDOVA

u predmetima za krivična djela protiv polne slobode u kojima su žrtve maloljetna lica, za period 2019–2024.

Norway

SMART Balkans
Civil Society for Smarter Society in the Western Balkans

CPCD
Centar za promociju civilnog društva

Podgorica, jun 2025.

Izdavač:

Udruženje Roditelji, u saradnji s Vrhovnim sudom Crne Gore

Autorke:

Bojana Bandović i Ksenija Jovićević-Korać

Analiza kaznene politike je razvijena uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan, koji sprovode Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Centar za istraživanje i kreiranje politike (CRPM) i Institut za demokratiju i medijaciju (IDM), a finansira Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Analiza kaznene politike je isključiva odgovornost Udruženja Roditelji i ne odražava nužno stavove Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške ni SMART Balkan konzorcija.

udruženje Roditelji

ANALIZA KAZNENE POLITIKE CRNOGORSKIH SUDOVA

u predmetima za krivična djela protiv
polne slobode u kojima su žrtve maloljetna lica,
za period 2019–2024.

Norway
SMART Balkans
Civil Society for Smart Society in the Western Balkans
CPCD
Centar za promociju civilnog društva

SADRŽAJ

UVOD 5

1. Metodologija 8

2. Položaj maloljetnih lica kao oštećenih krivičnim djelom u krivično-pravnom sistemu Crne Gore 9

3. Međunarodni pravni instrumenti 13

4. Razvoj nacionalnog pravnog okvira 16

5. Istraživanje sudske prakse 24

Pregled krivičnih djela, propisanih i izrečenih kazni iz nadležnosti osnovnih sudova 28

Krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 u vezi s čl. 206, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore 29

Pregled krivičnih djela iz nadležnosti viših sudova 30

FENOMENOLOGIJA KRIMINALITETA 36

Polna struktura oštećenih maloljetnih lica 37

Profil osuđenih lica – stepen obrazovanja 39

Mjesto izvršenja krivičnih djela protiv polne slobode 39

Odmjeravanje kazne 39

Pravna konstrukcija produženog krivičnog djela 42

Seksualni recidivizam 45

Primjena sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava 45

Postupak po mjeri djeteta 46

Registar lica osuđenih za krivična djela protiv polne slobode 47

ZAKLJUČCI 50

PREPORUKE 53

UVOD

Svaka država u svijetu ima obavezu da poštuje prava djece i osigura da se s onima koji iskorišćavaju i zlostavljaju djecu, bez obzira na njihovo svojstvo, postupa na strog i proporcionalan način, kako se takvo nasilje ne bi ponavljalo u budućnosti. Ova važna državna obaveza u svim demokratskim sistemima predviđena je najvišim pravnim aktima. Dobrobit i najbolji interesi djece su temeljne vrijednosti koje Crna Gora dijeli s međunarodnom zajednicom i koje nastoji stalno unapređivati u pravnom i društvenom životu. Svaka djevojčica i svaki dječak rođeni su slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima, a Ustavom Crne Gore propisano je da dijete uživa prava i slobode primjerene svom uzrastu i zrelosti i da mu se garantuje posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zlostavljanja.

To prije svega uključuje donošenje i dosljedno sprovođenje javnih politika, zakona i podzakonskih akata za pravilno postupanje s djecom koja su izložena zlostavljanju i pružanje garancija da dijete u ulozi žrtve više neće patiti tokom krivične istrage i sudskog postupka. Drugim riječima, citirana ustavna obaveza, koja je temeljno razrađena u zakonodavstvu, sprovedena u djelo podrazumijeva da se interesi djeteta stave na prvo mjesto u svakoj fazi krivičnog postupka, bez obzira na to je li ono žrtva, svjedok ili učinilac krivičnog djela.

Ova analiza nastoji da pruži odgovor na pitanje karaktera kaznene politike koju kreiraju sudovi i shodno tome potrebu za usaglašavanjem sudske prakse od strane Vrhovnog suda, naročito u kontekstu rapidnih zakonodavnih izmjena u okviru postupka usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva s međunarodnim ugovorima. Potreba je naročito vidljiva u pojedinačnim slučajevima naglašenim u javnosti, koji su obilježili prethodni period u oblasti seksualnog nasilja nad djecom. U tom pravcu, Vrhovni sud Crne Gore, uživajući Ustavom priznati status najvišeg suda u državi, blisko prati kaznenu politiku u različitim pravnim oblastima, naročito kada je u pitanju razvoj, dinamika kriminaliteta i njegov uticaj na društvo. Osim na polju sagledavanja ujednačenosti prakse krivičnih sudova, Vrhovni sud ima aktivnu ulogu i u usvajanju i sprovođenju javnih politika, koje se zasnivaju na strateškim dokumentima, a koje utiču i na rad krivičnog pravosuđa.

Udruženje Roditelji i Vrhovni sud Crne Gore, podstaknuti značajnim interesovanjem javnosti za bezbjednost i zaštitu djece i maloljetnika, koje u periodu od 2018. godine eksponencijalno raste, ponovo je pristupio izradi analize u oblasti kaznene politike za krivična djela protiv polne slobode. Podsjećamo javnost da je prva analiza bila izrađena u maju 2018. godine, na inicijativu Udruženja Roditelji. U tom dokumentu je bilo predstavljeno istraživanje sudske prakse crnogorskih sudova, na osnovu pravosnažnih presuda za period od 1. 1. 2013. godine do 1. 3. 2018. godine.[1]

Saradnja je uspješno nastavljena i 2025. godine, kroz drugi analitički dokument, koji predstavlja kontinuitet praćenja sudske prakse u ovoj krivično-pravnoj oblasti. *Analiza je sačinjena u okviru projekta „Glas za bezbjedno dijete", koji sprovodi Udruženje Roditelji, s ciljem da doprinese unapređenju zaštite djece u Crnoj Gori od seksualnog nasilja, a koji je podržan kroz regionalni program „SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan".*

Kao odgovor na uočene izazove u društvu, te pažnju medija koji intenzivno prate rad pravosuđa u krivičnim predmetima ove vrste, pružena je analitička ocjena odgovora krivičnog pravosuđa na kriminalitet u obliku seksualnog nasilja nad djecom, i to u periodu 2013–2018. godine. Zaključci i preporuke iz prethodne analize bili su dominantno konsultovani u pravcu zakonodavnih i strateških promjena, koje su se takođe odrazile i na nacionalnusudsku praksu.

U skladu sa sudskom politikom, koja je pitanje principa kažnjivosti u ovoj oblasti prepoznala kao jedan od prioriteta, Vrhovni sud Crne Gore je imao u vidu i ocjenu Evropske komisije u Izvještaju za Crnu Goru za 2024. godinu, koja već godinama ostaje nepromijenjena – nasilje nad djecom ostaje pitanje za ozbiljnu zabrinutost.[2]

Ova analiza ima cilj da nastavi s praćenjem kaznene politike, cijeneći još veći interes javnosti i legitimnu potrebu da se doprinese unapređenju poštovanja prava maloljetnih lica, a posebno djece, koja moraju uživati najveću podršku i najširu zaštitu u društvu kada je riječ o teškom nasilju nad njima, koje uključuje seksualno zlostavljanje. U novijoj praksi uočava se da seksualno nasilje mijenja svoj (ranije jedini poznati) oblik i prelazi iz realnog (neposrednog) u digitalni svijet. Zbog toga skrećemo pažnju i na potrebu borbe protiv online seksualnog nasilja nad djecom kroz efikasno i djelotvorno gonjenje i izricanje svrsishodnih krivičnih sankcija, naročito imajući u vidu razvoj informacionih tehnologija i prisutnost društvenih medija, bitno pojačane u toku i nakon svjetske zdravstvene krize.

Činjenica da ova analiza predstavlja samo doprinos razvoju sudske prakse i konstruktivnom pregledu primjene propisanih okvira za izricanje krivičnih sankcija, ne sprečava druge državne organe da se uključe u javni prostor za raspravu i pruže doprinos iz zone svoje nadležnosti i odgovornosti, kao ni relevantne nevladine organizacije, koje su partneri u ovom kompleksnom procesu.

---

1 Analiza dostupna na linku: https://sudovi.me/static/vrhs/doc/9568.pdf

2 European Commission, Montenegro 2024 Report, izvor: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/a41cf419-5473-4659-a3f3-af4bc8ed243b_en?filename=Montenegro%20Report%202024.pdf

Analiza se sastoji iz više djelova. Nakon uvodnog dijela predstavljena je metodologija analize, odnosno pravno-metodološki pristup, koji je uzet u cilju istraživanja nacionalne sudske prakse, nakon čega se čitaoci upućuju na relevantne međunarodne instrumente, pregled razvoja zakonodavstva u oblasti krivičnih djela protiv polne slobode koja su učinjena na štetu maloljetnih lica, te procesno krivično pravo, koje se primjenjuje prema maloljetniku kao učiniocu krivičnog djela, odnosno djetetu i maloljetniku kao učesniku u postupku.

Kako bi se pristupilo ocjeni kaznene politike i kreirali planovi za prevenciju kriminaliteta ove vrste, ali i devijantnog ponašanja uopšte, potrebno je analizirati pravna i činjenična pitanja iz krivičnih predmeta. U analizi je predstavljeno istraživanje sudske prakse crnogorskih sudova na osnovu pribavljenih pravosnažnih presuda, koje se odnose na krivična djela protiv polne slobode učinjena prema maloljetnim licima, za period od 1. 1. 2019. godine do 31. 12. 2024. godine. U tom pogledu, autori analize izražavaju zahvalnost svim sudovima na iskazanoj saradnji. U svjetlu detaljne analize pravosnažnih presuda, predstavljena je i fenomenologija kriminaliteta. Iz predstavljenog istraživanja sudske prakse proističu konkretni zaključci i preporuke u vezi s opravdano otvorenim pitanjem o značaju kaznene politike, njenom ulogom u pravnom sistemu i uticajem zakonodavstva na razvoj represivnog djelovanja krivičnog pravosuđa u izuzetno aktuelnoj temi, o kojoj često raspravlja crnogorsko društvo, koje se nalazi na prekretnici iz tradicionalnog u moderno – evropsko.

S obzirom na to da dio Analize čini izvještavanje o predmetima u kojima se kao oštećeni javljaju djeca i maloljetnici, te činjenicu da će ista biti dostupna javnosti, u ovom dokumentu su uzeti u obzir principi UN o etičkom izvještavanju o djeci, a koji se odnose na poštovanje dostojanstva svakog djeteta u svim okolnostima, zabranu dalje stigmatizacije djece i izbjegavanje kategorisanja ili opisivanja koje izlaže dijete negativnim represijama, diskriminaciji ili odbacivanju od strane lokalne zajednice.

Nije dozvoljeno citiranje dijela ili kompletnog teksta iz ove analize bez navođenja autora i prethodne saglasnosti.

***Napomena:** Analizu nikako ne treba shvatiti kao uticaj na samostalnost i nezavisnost sudova i sudija, već kao analitički doprinos daljem razvoju sudske prakse.*

1. Metodologija

Fokus Analize je na kaznenoj politici u predmetima koji se odnose na krivična djela protiv polne slobode, učinjena na štetu djece i maloljetnika. U tom cilju, analiza sadrži rezultate istraživanja i detaljnog pregleda pravosnažnih presuda, na osnovu kojih se mogu dati komentari o primjeni pravila za izricanje kazni i karakteristikama oblikovane kaznene politike u Crnoj Gori. U slučajevima u kojima je to bilo moguće, verifikovani su zaključci iz prve Analize (za vremenski period 2013–2018), a dodati su i zaključci i preporuke za buduće unapređenje sudske prakse.

Istraživanje je obuhvatilo ukupno 51 predmet u radu osnovnih i viših sudova u Crnoj Gori, u kojima je donijeta 51 pravosnažna presuda protiv 54 lica, koja su u periodu od 2019. do 2024. godine okrivljena za krivična djela protiv polne slobode, učinjena na štetu djece i maloljetnika.

Viši sud u Podgorici i Viši sud u Bijelom Polju donijeli su ukupno devet presuda, dok su osnovni sudovi donijeli 42 presude. Podatak da su analizirane sve pravosnažne presude koje su dostavljene za potrebe izrade ove analize ukazuje na to da je analitički dokument zasnovan na 100% relevantnom obrađenom materijalu i sadrži kvalitativne i kvantitativne podatke iz sudske prakse u predmetima ove vrste.

Važno je napomenuti da tokom referentnog perioda pred Osnovnim sudom u Beranama i Žabljaku nije bilo nijedne pravosnažne presude za krivična djela protiv polne slobode učinjena na štetu djece i maloljetnika.

Metodom uvida u pravosnažne presude utvrđena je njihova struktura, broj izvršenih krivičnih djela, broj i svojstva okrivljenih lica, broj i svojstva žrtava, mjesto izvršenja krivičnih djela, kao i struktura izrečenih krivičnih sankcija i postupak odmjeravanja kazne.

Pored navedenog, analiza obuhvata i pregled nacionalnog i međunarodnog pravnog okvira i pruža osvrt na relevantni strateški pravac Crne Gore, kako bi praktičari imali sveobuhvatan uvid u temu značajnu za analizu.

2. Položaj maloljetnih lica kao oštećenih krivičnim djelom u krivično-pravnom sistemu Crne Gore

U skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, postupanje prema maloljetnim licima uređeno je na način koji podrazumijeva poštovanje njihove zrelosti, stepena psihofizičkog razvoja, sposobnosti i ličnih karakteristika, kao i težine izvršenog krivičnog djela, a sve u cilju njihove rehabilitacije i uspješne socijalne reintegracije. Osnovna načela postupanja prema maloljetnicima podrazumijevaju poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, zabranu diskriminacije, zaštitu prava na privatnost u svim fazama postupka, podsticanje primjene alternativnih mjera i pristupa, kao i nastojanje da se ograničenje lične slobode maloljetnika svede na najmanju moguću mjeru. S tim u vezi, može se zaključiti da je crnogorsko maloljetničko zakonodavstvo naklonjeno modelu generalne zaštite interesa maloljetnih lica kada se postupak vodi prema njima i kada su učesnici u krivičnom postupku, a koji karakteriše zapadnoevropske sisteme.

Hitnost postupka prema maloljetniku i postupka u kojem je maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom zakonski je imperativ. Naime, organi koji učestvuju u postupku prema maloljetniku i u postupku u kojem je maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom, kao i drugi organi od kojih se traže objašnjenja i mišljenja, dužni su da postupaju hitno. Kao drugi bitan preduslov za organe u postupku predviđena je specijalizacija sudija, sudskih vijeća i državnih tužilaca, ali i punomoćnika i branilaca po službenoj dužnosti.

Posebne odredbe o zaštiti maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom, odnosno koje se saslušava kao svjedok u krivičnom postupku, predviđaju zaštitu privatnosti maloljetnog lica, obazrivo postupanje i način obavljanja saslušanja, te nalažu specijalizaciju sudija, sudskih vijeća, državnih tužilaca i punomoćnika, koji moraju posjedovati posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja prema maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloljetnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti njegov/njen identitet. Nijedna informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom ili je svjedok u postupku ne može biti objavljena bez izričite dozvole sudije odnosno državnog tužioca koji postupa u predmetu.

Posebno se nalaže obazrivo postupanje, u smislu da u krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice saslušava kao svjedok, radnje po pravilu preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja s maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim

svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice. Obazrivo postupanje se posebno nalaže organu koji vodi krivični postupak prilikom prepoznavanja osumnjičenog ili okrivljenog od strane maloljetnog lica.

Saslušanje maloljetnog lica po pravilu obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji, opremljenoj tehničkim uređajima za audio--vizuelno snimanje. Izuzetno, maloljetno lice može se ponovo saslušati ako za to postoje opravdani razlozi. Saslušanje se sprovodi u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica i po pravilu uz pomoć stručnih lica iz stručne službe, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica. Izuzetno, saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete) kao oštećenog ili svjedoka u postupku obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica iz stručne službe. Stranke i branilac okrivljenog postavljaju pitanja maloljetnom licu preko sudije odnosno državnog tužioca. Ako se saslušanje maloljetnog lica vrši uz pomoć uređaja za audio-vizuelno snimanje, snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica kao svjedoci odnosno oštećeni mogu se saslušati i u njihovom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.

Maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života (dijete) koje je oštećeno krivičnim djelom ili se saslušava kao svjedok ne može se suočavati s okrivljenim. Naime, nemogućnost suočavanja izričito je propisana u posebnom članu, čime se obezbjeđuje neophodna zaštita oštećenom – djetetu, te suzbija njegova sekundarna viktimizacija. Ako se kao svjedok odnosno oštećeni saslušava maloljetno lice starije od 14 godina života koje se usljed prirode krivičnog djela, posljedica ili drugih okolnosti nalazi u posebno teškom psihičkom stanju, to lice se ne može suočavati s okrivljenim. Nadležni organi koji preduzimaju radnje u postupku u kojem učestvuje maloljetno lice dužni su da preduzmu potrebne mjere kako bi se u njihovim službenim prostorijama izbjegao susret maloljetnog lica s okrivljenim.

Na predlog državnog tužioca, organa starateljstva ili po službenoj dužnosti, sudija, odnosno predsjednik vijeća će maloljetnom licu, kad ocijeni da je to u interesu zaštite njegove ličnosti, u skladu sa zahtjevima pravičnosti, postaviti punomoćnika iz reda advokata koji su po pravilu stekli posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja s maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku. Lanzarote komitet, kao nadležno tijelo Savjeta Evrope za praćenje implementacije Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija), prepoznao je ovakvo rješenje u Crnoj Gori kao „obećavajuću praksu".

Poziv maloljetnom licu kao svjedoku upućuje se preko njegovog zakonskog zastupnika. Na maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života (dijete) ne primjenjuju se odredbe Zakona o krivičnom postupku kojima je uređeno kažnjavanje zbog odbijanja svjedočenja. To je predviđeno članom 97 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku prepoznaje specijalizaciju u okviru pravosuđa za postupanje u predmetima u kojima su maloljetnici okrivljeni, oštećeni ili svjedoci. Shodno odredbi čl. 46 ovog zakona, državni tužilac za maloljetnike, sudija za maloljetnike i sudije vijeća za maloljetnike, kao i branioci i punomoćnici – advo-

kati, moraju imati posebna znanja iz oblasti prava djeteta i pravila postupanja s maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnicima kao učesnicima u krivičnom djelu.

Sudije za maloljetnike – U sudovima postupaju specijalizovane sudije za maloljetnike u predmetima u kojima se maloljetnici pojavljuju kao učinioci krivičnih djela.

Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu obezbjeđuje obuku na teme iz oblasti maloljetničkog zakonodavstva i postupanja sudija i državnih tužilaca u krivičnim postupcima u odnosu na maloljetna lica. U Centru postoji organizovana početna obuka, namijenjena kandidatima za sudije i državne tužioce (na početku njihove karijere) i kontinuirano usavršavanje za sudije i državne tužioce koji su već na funkciji. Centar za obuku raspolaže podacima da su u posljednjih pet godina ukupno 149 sudija, 167 državnih tužilaca i 171 pravni stručnjak primili informacije i stekli znanja iz oblasti u vezi s primjenom relevantnih međunarodnih konvencija, nacionalnog Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, digitalnih dokaza i borbe protiv računarskog kriminala, pristupa pravdi i postupanja s djecom u krivičnom postupku.

Analiza nedostataka u zakonodavstvu, politikama i praksi za prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece na internetu u Crnoj Gori, koju je izradio Savjet Evrope, ukazala je na to da postoji nedostatak specijalizacije među državnim tužiocima u pogledu offline i online seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece, što takođe utiče na obavezu države da pruži multidisciplinarni odgovor. Naime, iako postoje državni tužioci i sudije specijalizovani za postupanje prema maloljetnicima, uočava se potreba da se ova pravna specijalizacija podrži usmjerenijom supspecijalizacijom, koja se odnosi na online seksualno nasilje nad djecom. To bi poboljšalo praktično znanje o pravnim i tehnološkim izazovima koje istraga u ovim predmetima donosi i osiguralo da se prema maloljetnicima postupa na odgovarajući način, te da su zaštićeni tokom istrage.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku je u dužem periodu u procesu izmjena u postupku pred Vladom Crne Gore i očekuje se da do kraja 2025. godine bude donijet. Sve te izmjene/dopune zakona odnose se na usaglašavanje s međunarodnim standardima, kao i s Krivičnim zakonikom Crne Gore. Ovo je veoma značajna legislativna aktivnost s aspekta pristupa pravdi za djecu koja su u kontaktu sa zakonom i činjenica da zakon još nije donijet može ukazivati na to da država na nacionalnom planu odgađa prihvatanje unaprijeđenog normativnog rješenja, uključujući procesna prava djeteta, kao sveobuhvatni pristup pružanju obuke potrebne za poboljšanje znanja sudija i državnih tužilaca, advokata i policijskih službenika koji postupaju u specijalizovanim predmetima.

Radi pružanja pomoći sudovima obrazovane su **stručne službe** u višim sudovima, koje mogu pružati pomoć sudovima s područja njihove mjesne nadležnosti. Poslove u stručnoj službi obavljaju stručna lica različitih specijalističkih profesija – socijalni radnici, psiholozi i pedagozi.

Institut stručnih službi uveden je Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, koji je na snazi od 1. septembra 2012. godine, kao rezultat značajne reforme pravosudnog sistema i unapređenja poštovanja dječjih prava i postupanja prema maloljetnicima i maloljetnim licima u krivičnom postupku.

Stručne službe u višim sudovima i u Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore formirane su radi pružanja pomoći sudijama i tužiocima za maloljetnike u postupanju prema maloljetnicima, kao učiniocima krivičnih djela, te maloljetnim licima kao oštećenim licima krivičnim djelima i učesnicima u postupku (svjedoci).

U saradnji s Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, Vrhovni sud Crne Gore i Vrhovno državno tužilaštvo izradili su ***Smjernice za postupanje stručnih službi u državnom tužilaštvu i u sudu*** koje rade s djecom u krivičnom postupku i djecom žrtvama i svjedocima nasilja.

Ove smjernice bliže definišu način rada i aktivnosti stručnih službi u skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku i međunarodnim standardima ljudskih prava u slučajevima kada su djeca / maloljetna lica uključena u sudske postupke, kao maloljetni počinioci krivičnih djela ili kao djeca / maloljetna lica koja su žrtve ili svjedoci krivičnih djela.[3]

Besplatna pravna pomoć – U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći, pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju djeca koja su žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima, kao i žrtve nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici, kao i dijete koje je pokrenulo postupak za zaštitu prava djeteta, u skladu s odredbama zakona kojim se uređuju porodični odnosi.4 Navedenim izmjenama i dopunama nacionalno zakonodavstvo se u oblasti primjene besplatne pravne pomoći dodatno uskladilo s procesnim garancijama predviđenim Lanzarote konvencijom.

3 Zajedničke Smjernice za rad Stručne službe sa djecom, maloljetnim počiniocima krivičnih djela, oštećenima i svjedocima u krivičnom postupku, dostupne su na linku: https://tuzilastvo.me/static//vrdt/doc/Smjernice_za_rad_Strucne_sluzbe_(1).pdf

4 Čl. 13 Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (“Službeni list CG», br. 20/2011, 20/2015 i 123/2024)

3. Međunarodni pravni instrumenti

Djeca doživljavaju nasilje svuda: u svojim domovima, školama i zajednicama i nijedno dijete nije „imuno". Iako je nasilje nad djecom sveprisutno, ono nije neizbježno. (UNICEF)

Države ugovornice su se saglasile o unapređenju građanskih i političkih prava u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima – ICCPR (1966). U jednom od članova Pakta predviđeno je da svako dijete, bez ikakvog razlikovanja zasnovanog na rasi, boji, polu, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom ili društvenom porijeklu, imovini ili rođenju, ima pravo na mjere zaštite od strane njegove porodice, društva i države koje zahtijeva njegov položaj maloljetnika.

Najznačajniji međunarodni pravni instrument u oblasti zaštite i promocije prava djeteta predstavlja Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, koja je usvojena 1989. godine kao prvi međunarodni ugovor o sveobuhvatnoj zaštiti prava djeteta. Imajući u vidu čl. 9 Ustava, Konvencija UN o pravima djeteta je dio unutrašnjeg pravnog poretka i zajedno s ostalim ratifikovanim međunarodnim instrumentima ima primat nad nacionalnim zakonodavstvom Crne Gore, te se neposredno primjenjuje kada odnose uređuje drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Konvencija o pravima djeteta polazi od vjere u osnovna ljudska prava i dostojanstvo i vrijednost osobe, principa da dijete u djetinjstvu ima pravo na posebnu brigu i pomoć, te da treba da odrasta u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja.

Po slovu Konvencije, dijete je svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se, po zakonu koji se primjenjuje na dijete, punoljetnost stiče ranije.

U cilju zaštite fizičkog i mentalnog zdravlja djeteta i pružanja podrške u tom pogledu, države potpisnice su obavezne da obezbijede da institucije, sudovi i upravne vlasti osiguraju da najbolji interesi djeteta budu na prvom mjestu u svim aktivnostima koje se tiču djece. Pored toga, države su obavezane Konvencijom da zaštite dijete od svih oblika seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe. U tu svrhu države potpisnice će naročito preduzeti sve odgovarajuće mjere da se spriječi podsticanje ili tjeranje djeteta da se upusti u bilo kakvu nezakonitu seksualnu aktivnost, korišćenje djeteta u cilju eksploatacije za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje i korišćenje djeteta u cilju eksploatacije u pornografskim predstavama ili materijalima.

Ujedinjene nacije su posvetile posebnu pažnju maloljetnicima koji su u sukobu sa zakonom i usvojile set pravnih instrumenata koji se bave maloljetničkim pravosuđem: UN Rezolucija 40/33 – Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila, 1985), Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice, 1990), Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (1990), Smjernice za tretman maloljetnika u okviru maloljetničkog pravosuđa (Bečke smjernice, 1997), Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za nezatvorske mjere (Tokijska pravila, 1990).

Države članice Savjeta Evrope i države potpisnice Konvencije su, nakon usvajanja krovnog pravnog akta – Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja je u Crnoj Gori stupila na snagu 6. juna 2006. godine, težile ka posebnoj zaštiti djece i takvu volju dalje izrazile u Konvenciji o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija). Konvencija je otvorena za potpisivanje 25. oktobra 2007. i stupila na snagu 1. jula 2010. godine. Crna Gora je potpisala Konvenciju 2009, ratifikovala je 2010. godine, a stupila je na snagu 1. marta 2011. godine. Konvencija predstavlja sveobuhvatan pravni instrument o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Do usvajanja Konvencije je došlo nakon što je na međunarodnom nivou primijećeno da su seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje narasli do zabrinjavajućih razmjera, kako na državnom tako i na međunarodnom nivou, a posebno imajući u vidu povećano korišćenje informacionih i komunikacionih tehnologija, i kod djece i kod učinilaca. Pored toga, suzbijanje i borba protiv takvog seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, koji su destruktivni po zdravlje i psiho-socijalni razvoj djece, zahtijevaju međunarodnu saradnju. Navedeno predstavlja samo jedan od osnova za sporazumijevanje o glavnim ciljevima Konvencije, koji se odnose na sprečavanje i suzbijanje seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece, zaštitu prava djece žrtava seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja i promociju nacionalne i međunarodne saradnje u njihovom suzbijanju. Crna Gora je Konvenciju ratifikovala 2010, a ista je stupila na snagu 2011. godine.

Od dodatnog značaja za konsultovanje standarda u ovoj oblasti iz međunarodnih instrumenata su sljedeće konvencije sa pratećim protokolima:

Budimpeštanska konvencija – Konvencija Savjeta Evrope protiv kibernetičkog kriminala: ugovor o zločinima počinjenim putem interneta i kompjuterskih mreža.

Drugi dodatni protokol uz Konvenciju Savjeta Evrope o kibernetičkom kriminalu o pojačanoj saradnji i otkrivanju elektronskih dokaza – usvojen od strane Komiteta ministara Savjeta Evrope 17. novembra 2021. godine.

Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih nacija (UNCRC) – obećava zaštitu i ispunjavanje prava svakog djeteta. Usvojena 1989. godine – stupila na snagu 2. septembra 1990. godine.

Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (UNOPSC). Usvojen 25. maja 2000. godine.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (CTOC) – za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom. Usvojen od strane UN-a 15. novembra 2000. godine i stupio na snagu 29. septembra 2003. godine.

Konvencija Međunarodne organizacije rada (ILO) o najgorim oblicima dječjeg rada. Usvojena 17. juna 1999. godine i stupila na snagu 19. novembra 2000. godine.

Crna Gora se pridružila 2007. godine Savjetu Evrope – međuvladinoj organizaciji, sastavljenoj od 46 država članica za zaštitu ljudskih prava, demokratije i vladavine prava, osnovanoj 5. maja 1949. godine.

Crna Gora je od 2006. godine članica Međunarodne organizacije kriminalističke policije (INTERPOL) – grupacije od 194 zemlje članice koje čine najveću međunarodnu policijsku organizaciju i mrežu.

Ne treba zanemariti ni aktuelni Globalni savez – WePROTECT („Mi štitimo"), u kojem je 100 država članica koje rade s velikim međunarodnim organizacijama, uključujući globalne tehnološke firme. Crna Gora je članica WePROTECT Global Alliance, ali nije članica Globalne radne grupe za seksualno zlostavljanje djece na internetu, osnovane 2022. godine.[5]

5 Analiza nedostataka u zakonodavstvu, politikama i praksi za prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece na internetu u Crnoj Gori, Savjet Evrope, autorke dr Victoria Baines i MA Ksenija Jovićević-Korać.

4. Razvoj nacionalnog pravnog okvira

Ustav Crne Gore propisuje da dijete uživa prava i slobode primjerene svom uzrastu i zrelosti i da mu se garantuje posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zlostavljanja.

Zakonodavstvo na snazi do 2024. godine

KZ CG je do izmjena i dopuna, izvršenih u decembru 2023. godine, priznavao status djeteta licu do navršenih 14 godina života, dok je mlađi maloljetnik lice od 14 do 16 godina, a stariji maloljetnik od 16 do 18 godina.

Kada su u pitanju krivična djela iz kataloga krivičnih djela protiv polne slobode, ona su propisana u okviru Glave XVIII – „Krivična djela protiv polne slobode". Za osnovni oblik krivičnog djela silovanje iz čl. 204 KZ CG bila je propisana kazna zatvora od jedne do osam godina, a ukoliko je djelo izvršeno prema maloljetniku (st. 4) bila je propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina. Za najteži oblik bila je propisana kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

U KZ CG propisana su i sljedeća krivična djela: **obljuba s djetetom** iz čl. 206 KZ CG, **obljuba zloupotrebom položaja** iz čl. 207 KZ CG i **nedozvoljene polne radnje** iz čl. 208, st. 1 u vezi sa čl. 206, st. 1 KZ CG.

Za krivično djelo obljuba s djetetom, iz čl. 206, st. 1 KZ CG, propisana je kazna zatvora **od tri do dvanaest godina**.

Za krivično djelo obljuba zloupotrebom položaja iz čl. 207, st. 3, propisana je kazna zatvora **od tri do dvanaest godina**. Stavom 2 navedenog člana propisana ja kazna zatvora **od jedne do deset godina** ako nastavnik, vaspitač, staralac, usvojilac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši obljubu ili s njom izjednačen čin **s maloljetnikom** koji mu je povjeren radi učenja, vaspitavanja, staranja ili njege.

Ako je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda djeteta prema kojem je djelo izvršeno ili je djelo izvršeno od strane više lica ili je djelo imalo za posljedicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom **od pet do petnaest godina**, a ako je usljed djela nastupila smrt djeteta, učinilac će se kazniti zatvorom **najmanje deset godina**. Za krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 u vezi sa čl. 206, st. 1 KZ CG, propisana je **novčana kazna ili zatvor do dvije godine**.

Shodno Krivičnom zakoniku Crne Gore, ako je usljed krivičnog djela *obljuba s djetetom, obljuba zloupotrebom položaja* nastupila smrt djeteta, propisana je kazna zatvora od **najmanje deset godina**, dok je za istu okolnost zbog krivičnog djela *nedozvoljene polne radnje* normirana kazna zatvora **od tri do petnaest godina**.

Krivično djelo podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa iz čl. 209 KZ CG čini onaj ko podvede maloljetno lice radi vršenja obljube, s njom izjednačenog čina ili druge polne radnje (st. 1), odnosno onaj ko omogućava vršenje obljube, s njom izjednačenog čina ili druge polne radnje s maloljetnim licem (st. 2). Propisana kazna je zatvor **od jedne do osam godina**, odnosno **od šest mjeseci do pet godina**. Shodno čl. 210 KZ CG, za krivično djelo *posredovanje u vršenju prostitucije* kazniće se, ako je djelo izvršeno prema maloljetnom licu, zatvorom **od dvije do deset godina**.

Za krivično djelo dječja pornografija iz čl. 211 Krivičnog zakonika Crne Gore, raspon propisane kazne je zatvor **od šest mjeseci do deset godina**.

U KZ CG, članom 211a propisano je krivično djelo navođenje maloljetnog lica da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode. Propisana kazna je zatvor **od tri mjeseca do tri godine**. Ako je djelo učinjeno prema djetetu upotrebom sile ili prijetnje, propisana je kazna zatvora **od jedne do osam godina**, a ukoliko je djelo učinjeno prema maloljetniku upotrebom sile ili prijetnje, propisana je kazna zatvora **od šest mjeseci do pet godina**.

U KZ CG, za krivično djelo mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211b, propisana je kazna zatvora **od šest mjeseci do pet godina**, s tim što nije propisana kažnjivost za pokušaj djela.

U Krivičnom zakoniku Crne Gore, ako je krivično djelo dječja pornografija iz čl. 211 učinjeno prema djetetu, propisana je kazna zatvora **od šest mjeseci do pet godina**, odnosno zatvor **od jedne do osam godina**, a ako je djelo iz st. 1 i 2 učinjeno prema maloljetniku, učinilac će se kazniti zatvorom **od tri mjeseca do tri godine**.

Poseban oblik ovog krivičnog djela iz čl. 211, st. 3 – ko pribavlja za sebe ili drugoga, posjeduje, prodaje, prikazuje, javno izlaže ili elektronski ili na drugi način čini dostupnim slike, audio-vizuelne ili druge predmete pornografske sadržine nastale iskorišćavanjem maloljetnog lica, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

Posebna krivična djela navođenje maloljetnog lica da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211a KZ CG (moralno iskvarivanje djeteta) i mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211b KZ CG, uvedena su u krivično zakonodavstvo 2011. odnosno 2013. godine.

Za krivično djelo navođenje maloljetnog lica da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211a KZ CG propisana je kazna **od tri mjeseca do tri godine**, a ako je djelo učinjeno prema maloljetniku upotrebom sile ili prijetnje, propisana je kazna zatvora **od šest mjeseci do pet godina**.

U skladu sa čl. 211b KZ CG, kojim je propisano krivično djelo mamljenje djeteta mlađeg od četrnaest godina u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode, za navedeno krivično djelo je propisana manja kazna zatvora – **od šest mjeseci do pet godina**.

Može se zaključiti da je u ranijem krivičnom zakonodavstvu Crne Gore bio primijećen trend više izmjena, koje su se, kada je ova glava krivičnih djela u pitanju, ogledale u porastu donje granice propisane kazne (od 2013. godine) i propisivanju novih krivičnih djela (od 2011. godine). Naime, do 2013. godine za krivično djelo obljuba s djetetom iz čl. 206, za osnovni oblik djela je bila propisana kazna zatvor od 1 do 10 godina, a nakon

2013. godine zakonski minimum i maksimum propisane kazne podignuti su na 3 do 12 godina. Isto je učinjeno i za kvalifikovane oblike tog krivičnog djela, gdje je propisana kazna zatvora s 2 do 12 godina povećana na 5 do 15 godina, odnosno ako je usljed djela nastupila smrt djeteta, s 5 do 18 godina na nivo propisanog zakonskog minimuma – najmanje deset godina.

Izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore[6] izvršene su brojne izmjene i dopune Opšteg i Posebnog dijela KZ CG. U pogledu Opšteg dijela KZ CG vrijedno je naglasiti da su izmijenjene odredbe čl. 43, 44, 45 i 46, kojima su regulisani materijalni instituti povrata, višestrukog povrata, ublažavanje kazne, kao i granice ublažavanja kazne.

Temeljna promjena pristupa zakonodavca definiciji „djeteta" ogleda se u tome što se sada djetetom smatra lice koje nije navršilo 18 (osamnaest) godina, dok se maloljetnikom smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina. Definicija maloljetnog lica je brisana.

Prema odredbi čl. 142 KZ CG, koja je bila na snazi do decembra 2023. godine, djetetom se smatralo lice koje nije navršilo 14 godina; maloljetnikom se smatralo lice koje je navršilo 14, a nije navršilo 18 godina; a maloljetnim licem se smatralo lice koje nije navršilo 18 godina.

Preduzimajući navedene izmjene, zakonodavac je uspio da pojam djeteta konačno i u potpunosti usaglasi s međunarodnim standardima (iz konvencija UN i Savjeta Evrope), ali i definicijama djeteta koje su od ranije postojale na horizontalnom nivou u okviru nacionalnog zakonodavstva (Porodični zakon).

Značajno je ukazati da izmijenjeni i dopunjeni KZ CG prvi put prepoznaje i žrtvu, kao lice kome je protivpravnim djelom koje je u zakonu propisano kao krivično djelo prouzrokovan fizički ili duševni bol ili patnja, imovinska šteta ili povreda ljudskih prava i sloboda.

Krivični zakonik sadrži skup krivičnih djela koja spadaju u područje seksualnog zlostavljanja djece, što nadležnim tijelima omogućava krivično gonjenje. Takva krivična djela sistematizovana su u Poglavlju XVIII krivičnih djela protiv polne slobode: silovanje (čl. 204), obljuba nad nemoćnim licem (čl. 205), obljuba s djetetom mlađim od 14 godina (čl. 206), obljuba zloupotrebom položaja (čl. 207), nedozvoljene polne radnje (čl. 208), podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (čl. 209), posredovanje u vršenju prostitucije (čl. 210), iskorišćavanje djece za pornografiju (čl. 211), navođenje djeteta da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode (čl. 211a), mamljenje djeteta mlađeg od 14 godina u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode (čl. 211b) i seksualno uznemiravanje (čl. 211c).

6 „Službeni list CG", br. 110/2023 od 12. 12. 2023. godine, kada je i stupio na snagu.

Raspon propisanih kazni je prilično širok i kreće se od dvije do petnaest godina zatvora, u zavisnosti od oblika izvršenog krivičnog djela.

U konkretnom, zbog krivičnog djela:

1. Silovanje iz čl. 204 KZ CG – ako je izvršeno prema maloljetniku, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina; ili ako je djelo učinjeno prema djetetu mlađem od četrnaest godina, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora;

2. Obljuba nad nemoćnim licem iz čl. 205 KZ CG – ako je djelo učinjeno prema djetetu mlađem od četrnaest godina, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora;

3. Obljuba s djetetom mlađim od četrnaest godina iz čl. 206 KZ CG – propisane su kazne zatvora u rasponu od pet do petnaest godina, dok je za kvalifikovane oblike tog djela propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora;[7]

4. Obljuba zloupotrebom položaja iz čl. 207 KZ CG – predviđene su kazne zatvora u rasponu od tri mjeseca do tri godine, za osnovni oblik ovog djela. U pogledu kvalifikovanih oblika djela predviđena je kazna zatvora od tri do dvanaest godina (obljuba djeteta zloupotrebom položaja) odnosno zatvor najmanje deset godina ako je djelo učinjeno prema djetetu mlađem od četrnaest godina. Za najteže oblike ovog krivičnog djela (prema posljedici djela) propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina; pet do petnaest godina ili najmanje petnaest godina (u zavisnosti od oblika djela), kao i kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora (ukoliko nastupi smrt djeteta);

5. Nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG – propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina, dok je za kvalifikovane oblike djela predviđena kazna u rasponu od dvije do deset godina, najmanje deset godina, od tri do petnaest godina, a za najteži oblik djela najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora;

6. Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa iz čl. 209 KZ CG – predviđena je kazna zatvora od dvije do petnaest godina;

7. Posredovanje u vršenju prostitucije iz čl. 210 KZ CG – propisana je kazna zatvora, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do petnaest godina, a istom kaznom će se kazniti i lice koje koristi seksualne usluge djeteta;

8. Iskorišćavanje djece za pornografiju iz čl. 211 KZ CG[8] – predviđena je kazna zatvora od dvije do deset godina ako je djelo izvršeno prema djetetu odnosno kazna od jedne do osam godina ako je djelo učinjeno prema maloljetniku;

---

7 Odredba krivičnog djela obljuba sa djetetom mlađim od 14 godina nema za cilj da uređuje dobrovoljne seksualne odnose između djece. Seksualni odnos sa djetetom se ne kažnjava ako nema značajnije razlike u duševnoj i tjelesnoj zrelosti između učinioca i djeteta.

8 Djelo je promijenilo svoj naziv iz „dječja pornografija" u „iskorišćavanje djece za pornografiju", čime je izvršeno usklađivanje sa terminologijom iz međunarodnih instrumenata.

9. Navođenje djeteta da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211a KZ CG – predviđena je kazna zatvora od jedne do pet godina ako je djelo učinjeno prema djetetu mlađem od četrnaest godina odnosno od dvije do osam godina ako je djelo učinjeno prema maloljetniku upotrebom sile ili prijetnje ili od tri do deset godina ako je djelo učinjeno upotrebom sile ili prijetnje;

10. Mamljenje djeteta mlađeg od četrnaest godina u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode iz čl. 211b KZ CG[9] – punoljetnom licu koje u namjeri izvršenja krivičnih djela iz predviđenog kataloga krivičnih djela, koje, koristeći sredstva informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način dogovori susret s djetetom mlađim od četrnaest godina i preduzme radnje da do susreta dođe, može se izreći kazna zatvora od pet do deset godina;

11. Seksualno uznemiravanje iz čl. 211c KZ CG[10] – ko seksualno uznemirava drugo lice kazniće se zatvorom do šest mjeseci, a ko seksualno uznemirava drugo lice kome je nadređen ili koje se prema njemu nalazi u odnosu zavisnosti odnosno koje je posebno ranjivo zbog dobi, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, kazniće se zatvorom do dvije godine.

U okviru Poglavlja XV – „Krivična djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina", izmjenama Krivičnog zakonika Crne Gore uvodi se novo krivično djelo, kojim se propisuje zloupotreba tuđeg snimka, fotografije, portreta, audio-zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem (čl. 175a). Podrazumijeva se izvršenje krivičnog djela preko kompjuterskog sistema ili na drugi način, kako bi se izradio novi ili izmijenio postojeći video ili drugi snimak, fotografija, portret, audio-zapis ili spis sa seksualno eksplicitnim sadržajem, te upotrijebio ili učinio dostupnim trećem licu takav snimak, fotografiju, portret, audio-snimak ili spis kao istinite. Stavljanje takvog materijala na raspolaganje većem broju osoba predstavlja otežavajuće obilježje, za koje sud može izreći višu zatvorsku kaznu (u odnosu na osnovni element krivičnog djela).

Za dalji komentar u odnosu na navedena krivična djela čitaoci se upućuju da konsultuju Analizu nedostataka u zakonodavstvu, politikama i praksi za prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece na internetu u Crnoj Gori.

Crnoj Gori je preporučeno od strane Savjeta Evrope da dodatno uskladi zakonodavstvo, politike i prakse kako bi osigurala potpunu usaglašenost s Lanzarote konvencijom i Budimpeštanskom konvencijom. Opšti elementi bića krivičnih djela u Krivičnom zakoniku Crne Gore stoga su generalno u skladu s definicijama iz Lanzarote konvencije, posebno uzimajući u obzir da su najnovije izmjene i dopune Krivičnog zakonika iz 2023. godine dodatno uskladile odredbe s Lanzarote konvencijom.

---

9 Krivična djela iskorišćavanja djece za pornografiju (čl. 211) i mamljenje djeteta mlađeg od četrnaest godina za krivična djela protiv polne slobode (čl. 211b) uključuju korišćenje IKT-a kao konstitutivni element.

10 Ovo krivično djelo uvedeno je posljednjim izmjenama KZ CG (decembar, 2023). Osim tog djela, propisano je novo krivično djelo – kršenje mjera posebnog nadzora, za koje je propisana novčana kazna ili zatvor do jedne godine.

Dakle, može se primijetiti da se, iako je zakonodavac u kontinuitetu, još od 2011. godine, pokušavao da čestim izmjenama Krivičnog zakonika Crne Gore ostvari uticaj na sudsku praksu, kako bi se ona pooštrila, opravdano postavlja pitanje da li se u tome i uspjelo. Odgovor na pitanje se može pronaći u sveobuhvatnoj i detaljnoj analizi sudske prakse na osnovu kolegijalnog uvida u pravosnažne sudske presude.

Strateški okvir

Nacionalni strateški okvir je sveobuhvatan i usaglašen je s prioritetima javnih politika na planu ispunjavanja međunarodnih obaveza, naročito u kontekstu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. U tom pravcu sprovedeno je niz aktivnosti, među kojima se posebno ističe prva nacionalna *Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017–2021*, kojom je predviđeno uspostavljanje Dječje kuće, po modelu Barnahusa.

Nakon toga, sprovedena je i *Studija izvodljivosti za uspostavljanje Barnahusa u Crnoj Gori* i dati su njeni ključni nalazi i preporuke. Vlada Crne Gore je zatim potvrdila posvećenost uspostavljanju Barnahusa na konferenciji „Na putu ka izvrsnosti: Udruženi ka djelotvornoj dječjoj zaštiti s modelom Barnahus", u organizaciji Vlade Crne Gore, u saradnji sa Savjetom Evrope i UNICEF-om, u aprilu 2024. Takođe, usvojena je i *Izjava o posvećenosti Vlade Crne Gore u preveniranju i zaštiti djece od nasilja*, u kojoj se Vlada obavezala na uspostavljanje Barnahus modela do 2027. godine za djecu žrtve težih oblika nasilja, uključujući slučajeve seksualne eksploatacije i zlostavljanja itd.

Prateći rezultate gorepomenute strategije, a u cilju rješavanja nedostataka i ključnih pitanja za koja je utvrđeno da zahtijevaju dodatnu pažnju u narednom ciklusu javne politike, usvojena je nova strategija, za period 2025–2029. godine. Njom se na nacionalnom nivou uspostavlja koordinisan i dosljedan način za unapređenje prevencije i odgovora na sve oblike nasilja nad djecom, u svim okruženjima. Uz Strategiju, predviđena je i obaveza usvajanje Mape puta za uspostavljanje Barnahusa. Navedeno će biti postignuto kroz osnaživanje implementacije zakonodavnog okvira, usluge porodične, socijalne i dječje zaštite, pružanje boljeg odgovora sektora pravosuđa, sistema obrazovanja i zdravstva i promjenu društvenih normi koje odobravaju nasilje nad djecom i negiraju djeci status nosilaca ljudskih prava.[11]

Crna Gora je konsultantska zemlja u evropskoj Barnahus mreži.12 To znači da Crna Gora još nije implementirala Barnahus model, već da se nalazi u fazi razvoja navedenog modela.

Barnahus (Dječja kuća) predstavlja jedinstven međuagencijski multidisciplinarni model odgovora na zlostavljanje djece, koji objedinjuje sve relevantne servise pod jednim krovom, kako bi se izbjegla ponovna viktimizacija djeteta i svakom djetetu pružio koordinisan i efikasan odgovor sa pravnim uporištem. Ovaj model predstavlja okvir za pružanje usluga djeci koja su bila ili za koju se sumnja da su bila žrtve seksualnog zlostavljanja,

11 Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2024–2028, „Službeni list Crne Gore" br. 20/2011.

12 https://www.barnahus.eu/en/greater-network-map/

i kao takav se fokusira na koordinisano pružanje usluga djeci i njihovim porodicama, s ciljem svođenja traume djeteta na najmanju moguću mjeru tokom procjene sumnje na zlostavljanje i kasnijih radnji u vezi s istim. Ovaj model nalaže da službe zadužene za dječju zaštitu, policija i službe zdravstvene zaštite na najmanju moguću mjeru svedu broj intervjua i intervencija koje dijete mora proći tokom perioda procjene.

Procjena izvodljivosti za implementaciju Barnahus modela u Crnoj Gori pripremljena je 2022. godine i razmatrana među svim relevantnim institucijama. Procjena je mapirala trenutno dostupne multiagencijske i interdisciplinarne usluge podrške i predložila preporuke za sljedeće korake na osnovu uvođenja najboljih praksi u crnogorski okvir. Utvrđeno je da na zakonodavnom nivou nije bilo značajnih prepreka za uvođenje ovog modela, iako su utvrđeni nedostaci koje je potrebno ukloniti kako bi se povećala vjerovatnoća njegove efikasnosti. Potpredsjednik Vlade je u aprilu 2024. najavio uvođenje Barnahus modela u Crnoj Gori, uz podršku Savjeta Europe, UNICEF-a i EU. U toku je izrada Mape puta za uspostavljanje Barnahus usluge, koja je povjerena Tehničkoj grupi na nacionalnom nivou, uz podršku relevantnog međunarodnog eksperta.

U okviru Strategije reforme pravosuđa za period 2024–2027. bitan element **dostupnosti pravde** za građane Crne Gore ogleda se u omogućavanju procesnih i infrastrukturnih pretpostavki za pristup pravdi i procesnu zaštitu naročito osjetljivih kategorija građana, poput žrtava krivičnih djela – djece u kontaktu sa zakonom i lica s invaliditetom.

Strategijom za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017–2021. prepoznato je da u pogledu **pristupa pravdi za žrtve krivičnih djela**, zahtjevni i brzorastući međunarodni standardi u ovoj oblasti zahtijevaju sistemski i strateški pristup unapređenju normativnog okvira, uspostavljanju procedura postupanja sa žrtvama, počev od prvog kontakta sa organima postupka, uspostavljanje službi podrške žrtvama na čitavoj teritoriji Crne Gore, sveobuhvatan pristup obukama nosilaca pravosudnih funkcija, kao i omogućavanje infrastrukturnih pretpostavki procesne zaštite u skladu s Direktivom (2012)029 EU. Takođe, notirano je da aktivnosti na izmjenama zakonskog okvira na polju unapređenja **pristupa pravdi za djecu u kontaktu sa zakonom** nisu okončane, što odlaže i sveobuhvatniji pristup obukama koji će biti neophodan radi unapređenja znanja nosilaca pravosudnih funkcija, advokata i policije. Isto važi i za omogućavanje infrastrukturnih preduslova za zaštitu maloljetnih žrtava i svjedoka za čije ispitivanje su prilagođene prostorije samo u malom broju crnogorskih sudova i tužilaštava. Ispitivanje putem video-linka takođe nije moguće u svim sudovima i tužilaštvima usljed manjka adekvatne opreme.

Obezbjeđivanje prvih prostorija prilagođenih djeci u crnogorskom pravosudnom sistemu realizovano je u okviru podregionalne inicijative „Jednak pristup pravdi za djecu", koju je sprovelo Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori u saradnji s najvišim pravosudnim institucijama, uz tehničku podršku UNICEF-a i finansijsku podršku Vlade Kraljevine Norveške. Zahvaljujući podršci Ambasade Kraljevine norveške u Beogradu i UNICEF-a u Crnoj Gori, Vrhovni sud Crne Gore i Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore obezbijedili su takve prostore prilagođene djeci u tri osnovna suda (Podgorica, Nikšić i Bijelo Polje) i tri državna tužilaštva (Osnovno državno tužilaštvo u Beranama i Podgorici i Više državno tužilaštvo u Bijelom Polju).

Imajući u vidu da je u periodu sprovođenja Strategije reforme pravosuđa za period do 2024. godine ostvaren ograničen napredak u ovoj oblasti, u aktuelnoj strategiji su pred-

viđene mjere kako bi se proces izmjena zakona i usklađivanja pratećih podzakonskih akata završio. Kako pravda „po mjeri djeteta" nije ograničena samo na krivično pravosuđe (iako ono čini značajan segment ovog koncepta), neophodan je nastavak unapređenja pravosudne infrastrukture, i to u dva smjera: preuređenje posebnih prostorija za *ispitivanje maloljetnih žrtava i svjedoka i omogućavanje svjedočenja posredstvom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka (video-link)*, te je u tom pravcu predviđen niz strateških mjera za primjenu od strane nadležnih vlasti.

U praktičnom smislu, samo mali broj crnogorskih sudova i tužilaštava ima odgovarajuće prostorije. To je posljedica opšte neadekvatnosti pravosudne infrastrukture, zastarjelosti i nedostatka sudnica i kancelarija u zemlji. Razgovori putem video-linka takođe nisu mogući u svim sudovima i državnim tužilaštvima zbog nedostatka odgovarajuće opreme. Međutim, došlo je do nekih poboljšanja u tom pogledu i pojedine prostorije pravosudnih objekata su prikladno opremljene audio-video opremom, što bi trebalo da predstavlja samo prelazno rješenje na putu sveobuhvatnog poboljšanja uslova za boravak djece u pravosudnim institucijama.

5. Istraživanje sudske prakse

Referentni period: 1. 1. 2019 – 31. 12. 2024. godine

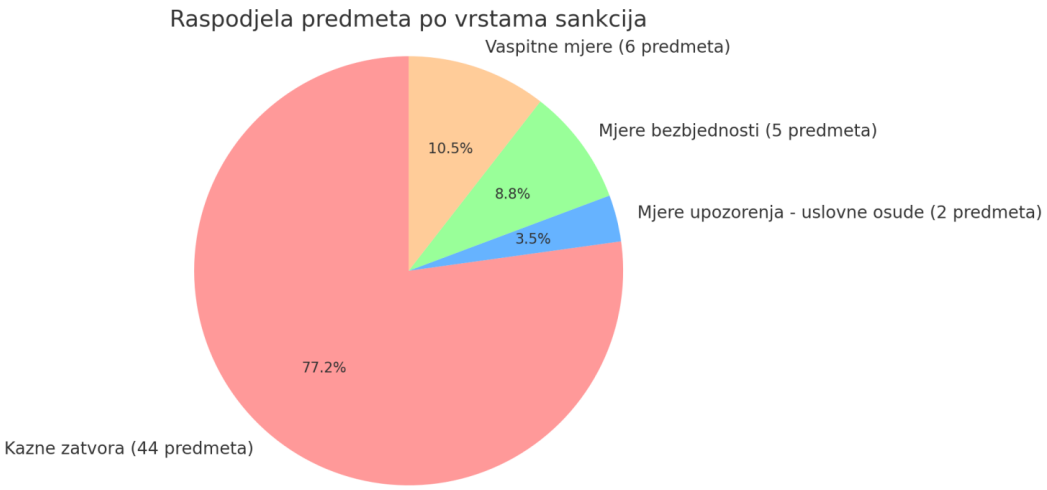
Cilj istraživanja je sagledavanje stanja u kaznenoj politici na nivou crnogorskih sudova – prvostepenih i drugostepenih, kako bi se dobio na činjenicama zasnovan zaključak o vrstama krivičnih sankcija izrečenih punoljetnim učiniocima krivičnih djela protiv polne slobode koja su učinjena prema maloljetnim licima. Za potrebe istraživanja pribavljene su pravosnažne presude, na osnovu kojih su dalje analizirani oblici kriminaliteta ove vrste. Analizom su obuhvaćeni i podaci o žrtvama, koji uključuju njihov pol i životnu dob, a razmatrano je i pitanje da li postoji seksualni recidivizam na strani osuđenih lica.

Istraživanje je obuhvatilo ukupno 51 predmet u radu osnovnih i viših sudova u Crnoj Gori, u kojima je donijeta 51 pravosnažna presuda protiv 54 lica, koja su u periodu od 2019. do 2024. godine okrivljena za krivična djela protiv polne slobode, učinjena na štetu djece i maloljetnika.

U strukturi pravosnažnih presuda dominantno mjesto zauzimaju osuđujuće presude – 48 (94,1%), dok su oslobađajuće presude donijete u tri predmeta (5,9%), zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG.

Opšti prikaz presuda za krivična djela protiv polne slobode u osnovnim i višim sudovima za period od 1. 1. 2019. do 31. 12. 2024. godine

Krivično djelo	Udio u ukupnoj strukturi predmeta (%)	Broj predmeta
Silovanje čl. 204 KZ CG	5,4%	**3**
Silovanje u pokušaju čl. 204 u vezi sa čl. 20 KZ CG	1,8%	**1**
Obljuba s djetetom mlađim od četrnaest godina čl. 206 KZ CG	7,2%	**4**
Obljuba zloupotrebom položaja čl. 207 KZ CG	1,8%	**1**
Nedozvoljene polne radnje čl. 208 KZ CG	56,3%	**31**
Dječja pornografija čl. 211 KZ CG	23,6%	**13**
Seksualno uznemiravanje čl. 211c KZ CG	1,8%	**1**
Ucjena čl. 251, st. 1 KZ CG	1,8%	**1**
Ukupno	**100%**	**55**

Na gore prikazanoj slici uočava se da u ukupnoj strukturi izrečenih krivičnih sankcija, dominantno mjesto zauzimaju kazne zatvora, odnosno 86,2%, dok su mjere upozorenja odnosno uslovne osude izrečene u ukupno 3,9% predmeta.

U jednom predmetu u kojem je izrečena mjera upozorenja, odnosno uslovna osuda, okrivljeni je oglašen krivim zbog izvršenja produženog krivičnog djela dječja pornografija iz člana 211, stava 4 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika Crne Gore, u vezi sa članom 49 Krivičnog zakonika Crne Gore. Izrečena mu je uslovna osuda, kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) mjeseca i ujedno određeno da se ova kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od jedne godine po pravosnažnosti presude ne učini novo krivično djelo. U drugom predmetu okrivljeni je oglašen krivim zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz člana 208, st. 1 KZ CG i izrečena mu je **uslovna osuda**, kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) mjeseca i ujedno određeno da se ova kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od jedne godine po pravosnažnosti presude ne učini novo krivično djelo.

Mjere bezbjednosti su, uz kazne zatvora, izrečene u 9,8% predmeta zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG (4 predmeta) i dječja pornografija iz čl. 211 KZ CG (1 predmet). U strukturi mjera bezbjednosti izdvojile su se sljedeće mjere: zabrana približavanja oštećenoj (čl. 67, st. 1, tač. 10 i čl. 77a KZ CG), obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, koje će trajati dok postoji potreba liječenja, ali ne duže od 3 godine, i obavezno liječenje alkoholičara, koja će se izvršiti u UIKS-u. Interesantno je primijetiti da u jednom predmetu sud nije prihvatio predlog zastupnika optužbe da se okrivljenom izrekne mjera bezbjednosti – protjerivanje stranca iz zemlje, jer je našao da izricanje ove mjere nije u najboljem interesu djece. Naime, iako je okrivljeni državljanin Bosne i Hercegovine, i iako je krivično djelo dječja pornografija iz čl. 211, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore i krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 u vezi sa čl. 206, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore izvršio prema njegovoj maloljetnoj djeci, a ranije je više puta osuđivan, u konkretnom slučaju prvenstveno se vodilo računa o interesima njegove maloljetne djece, shodno čl. 3, st. 1 Konvencije o pravima djeteta. Stoga, shodno čl. 9 Konvencije o pravima djeteta, sud nije izrekao okrivljenom mjeru bezbjednosti protjerivanje stranca iz zemlje, vodeći računa o dobrobiti djece (odnosno poštujući pravo djece koja su odvojena od

jednog roditelja da redovno održavaju lične i neposredne odnose sa istim), a shodno rješenju Osnovnog suda u Podgorici P. br. 554/20 od 17. 2. 2020. godine.

U 4 predmeta, i to iz nadležnosti viših sudova, protiv 6 okrivljenih maloljetnika izrečene su vaspitne mjere, što čini 7,8% predmeta. Kada je u pitanju izbor vaspitnih mjera, sudovi su prema maloljetnicima, zbog krivičnih djela *obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1 KZ CG, silovanje iz čl. 204, st. 5 u vezi sa st. 2, obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1 u vezi sa čl. 23, st. 2, ucjena iz čl. 251, st. 1 u vezi sa čl. 23, st. 2 KZ CG. obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1, produženo krivično djelo dječja pornografija iz čl. 211, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 49 KZ CG, produženo krivično djelo obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1 u vezi sa čl. 49, st. 1 KZ CG i silovanje iz čl. 206, st. 4 u vezi sa st. 1 KZ CG* izrekli sljedeće vaspitne mjere: posebne obaveze uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji (u trajanju najduže godinu dana); upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa (u trajanju najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine); upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa (najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine); posebnu obavezu obavljanja društveno korisnog ili humanitarnog rada (u trajanju od 120 h za period od 6 mjeseci) i uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji (u trajanju do jedne godine).

U jednom od obrađenih predmeta u kojima je izrečena vaspitna mjera, iskazana je i praksa Apelacionog suda Crne Gore, koji je u postupku po žalbi preinačio rješenje Višeg suda u Bijelom Polju, kojim je zbog krivičnog djela obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1 KZ CG prema maloljetniku izrečena vaspitna mjera upućivanje u ustanovu nezavodskog tipa u trajanju od najmanje 6 mjeseci, a najduže do 3 godine. Rješenjem drugostepenog suda uvažena je žalba branioca maloljetnog i preinačeno rješenje prvostepenog suda na način što je izrečena vaspitna mjera posebne obaveze – uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji, koja će trajati najduže godinu dana. Drugostepeni sud je cijenio da će se i blažom sankcijom (vaspitnom mjerom) posebne obaveze – uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji – ostvariti svrha izricanja krivičnih sankcija shodno čl. 15 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, uzevši u obzir sve činjenice relevantne za izbor vaspitne mjere propisane čl. 17 istog zakona, odnosno cijeneći okolnosti predmetnog slučaja, prirod i težinu krivičnog djela, starosnu dob maloljetnog (u vrijeme donošenja odluke – punoljetnog lica), te njegova lična svojstva. Takođe, sud je imao u vidu da je prvostepenim rješenjem izmijenjen činjenični opis dispozitiva predloga za izricanje krivične sankcije, tako da je utvrđeno da je maloljetnik izvršio jedno djelo obljuba sa djetetom iz čl. 206, st. 1 KZ CG, za razliku od predloga kojim mu je stavljeno na teret produženo krivično djelo iz čl. 206, st. 1 KZ CG. Drugostepeni sud je svoju odluku o izboru krivične sankcije zasnovao na mišljenju stručne službe Višeg suda u Bijelom Polju, koje prvostepeni sud nije prihvatio.

Presude na osnovu sporazuma o priznanju krivice

Kada je riječ o primjeni instituta sporazuma o priznanju krivice, uočeno je da su u dvije analizirane sudske odluke, zbog krivičnih djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG, osnovni sudovi donijeli presude kojima su optuženi oglašeni krivim u skladu sa zaključenim sporazumom o priznanju krivice.

U prvom predmetu sud je osudio okrivljenog na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 5 (pet) mjeseci. Odlučujući o kazni iz sporazuma o priznanju krivice, zaključenog između stranaka i branioca, sud je našao da je predlog stranaka u vezi s kaznom prihvatljiv, jer je isti u skladu s interesima pravičnosti, a kazna odgovara svrsi izricanja krivičnih sankcija, imajući pritom u vidu olakšavajuće okolnosti koje se nalaze na strani okrivljenog, a koje je cijenila državna tužiteljka prilikom pregovaranja o visini kazne, i to njegove lične prilike, odnosno činjenicu da je oženjen i otac dva djeteta, da je lošeg imovnog stanja, te njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela izraženo kroz prihvatanje odgovornosti i priznanje krivice, dok je od otežavajućih okolnosti cijenjena njegova osuđivanost zbog krivičnih djela navedenih u izreci presude.

U drugom predmetu sud je okrivljenog na osnovu prethodno zaključenog sporazuma o priznanju krivice osudio na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci, koja će se izvršiti tako što će okrivljeni istu izdržavati u prostorijama u kojima stanuje. U praksi viših sudova nije bilo donijetih presuda na osnovu sporazuma o priznanju krivice.

Prilikom odlučivanja o zaključenom sporazumu o priznanju krivice sudovi se upućuju na potrebu korišćenja Smjernica za primjenu sporazuma o priznanju krivice, koje su izradili Vrhovni sud Crne Gore i Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore.

Na osnovu Smjernica, sudovi su pozvani da posvete više pažnje obrazloženju sudskih odluka u dijelu odmjeravanja kazne primjenom opštih pravila o odmjeravanju kazne shodno čl. 42 Krivičnog zakonika Crne Gore, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti da kazna bude manja ili veća, s posebnim osvrtom na konkretne i valjane razloge u pogledu ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

Naročito je sudovima preporučeno da prilikom odmjeravanja kazne i ocjene sporazumno predložene kazne zauzmu kritičniji odnos prema okolnostima koje se cijene kao olakšavajuće, a posebno u odnosu na one koje su stranke imale u vidu prilikom primjene instituta za ublažavanje kazne.

Prilikom ocjene podnijetog sporazuma o priznanju krivice neophodno je da sud vodi računa o pravima oštećenog, a sljedstveno tome o predlogu stranaka za rješavanje imovinskopravnog zahtjeva, u slučajevima kada ima dovoljno osnova za odlučivanje o takvom zahtjevu.

U cilju donošenja odluke o ocjeni prihvatljivosti sporazuma o priznanju krivice, sudovi su takođe pozvani da imaju u vidu prirodu, zaštitni objekat i težinu krivičnih djela (između ostalih i bilo koje krivično djelo učinjeno na štetu maloljetnog lica), kao i obim kriminalne aktivnosti (npr. neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, krijumčarenje, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija) u svakom konkretnom slučaju.

Pregled krivičnih djela, propisanih i izrečenih kazni iz nadležnosti osnovnih sudova

Broj predmeta	Krivično djelo	Propisana kazna zatvora	Izrečena kazna zatvora
12	Dječja pornografija čl. 211	6 mjeseci – 5 godina (st. 1) 1–8 godina (st. 2 i 3) 3 mjeseca – 3 godine (st.4) 2–10 godina (st.5) ***	6 mjeseci i 3 godine; 5 mjeseci; 1 godina i 6 mjeseci (st.2) 1 godina i 6 mjeseci; 2 godine i 8 mjeseci; 3 godine (st.3) 9 mjeseci (st. 4 u vezi sa st. 2)
	Dječja pornografija čl. 211, st. 3	3–10 godina	1 godina
1	Seksualno uznemiravanje čl. 211c st. 2	do 2 godine	10 mjeseci

U ukupnom broju predmeta krivičnih djela protiv polne slobode, krivična djela dječja pornografija i seksualno uznemiravanje, koja su u nadležnosti osnovnih sudova, čine 31%, dok se preostali dio od 69% odnosi na krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG.

Uočeno je da su osnovni sudovi u predmetima zbog krivičnog djela dječja pornografija izricali kazne zatvora koje su bliže zakonskom minimumu propisane kazne, dok su u dva predmeta sudovi ublažili kaznu zatvora. Prosječna izrečena kazna u ovom uzorku iznosi 1 godinu i 6 mjeseci zatvora, što vodi zaključku da sudovi u većini slučajeva primjenjuju blaže kazne.

Imajući u vidu da krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG zauzima najznačajniji udio u ukupnom uzorku predmeta istraživanja, analitički prikaz strukture izrečenih kazni je dat u nastavku.

KRIVIČNO DJELO NEDOZVOLJENE POLNE RADNJE IZ ČL. 208, ST. 1 U VEZI SA ČL. 206, ST. 1 KRIVIČNOG ZAKONIKA CRNE GORE

U opštoj strukturi krivičnih djela protiv polne slobode preovladava krivično djelo nedozvoljene polne radnje, iz člana 208 KZ CG.

Analizom su obuhvaćena ukupno 32 predmeta zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz člana 208 Krivičnog zakonika Crne Gore. U okviru ovog uzorka, **u tri slučaja** sud je donio **oslobađajuće presude**, cijeneći da nisu ispunjeni zakonski uslovi za postojanje krivičnopravne odgovornosti.

Takođe, **u jednom predmetu** okrivljeni je oglašen krivim zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz člana 208, st. 1 KZ CG i izrečena mu je **uslovna osuda**, kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) mjeseca uz određivanje da se ova kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od jedne godine po pravosnažnosti presude ne učini novo krivično djelo.

Treba posebno istaći da se u tri predmeta ovo krivično djelo pojavljuje u sticaju sa ostalim krivičnim djelima. Naime, u prvom predmetu okrivljeni je osuđen za krivično djelo zlostavljanje iz čl. 166a, st. 1 u sticaju s krivičnim djelom nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 u vezi sa čl. 206, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore.

U drugom predmetu presudom je utvrđeno da je okrivljeni izvršio krivično djelo dječja pornografija iz čl. 211, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore i krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore u vezi s krivičnim djelom obljuba s djetetom iz čl. 206, st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore.

U trećem predmetu okrivljeni je izvršio krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208, st. 1 u vezi sa čl. 204, st.1 Krivičnog zakonika Crne Gore i krivično djelo seksualno uznemiravanje iz čl. 211c, st. 2 Krivičnog zakonika Crne Gore.

U preostalih 28 predmeta sudovi su izrekli kazne zatvora, pri čemu su se izrečene kazne kretale u rasponu od dva mjeseca do dvije godine.

Analitički prikaz strukture izrečenih kazni dat je u nastavku.

Važno je napomenuti da su prilikom obrade podataka uzete u obzir pojedinačno utvrđene kazne za krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz člana 208 KZ CG, čak i kada se ono javlja u sticaju sa drugim krivičnim djelima. Time je obezbijeđena dosljednost u analizi i preciznije sagledavanje sudske prakse u vezi s ovim konkretnim krivičnim djelom.

U osam slučajeva (28,57%) sud je izrekao kazne zatvora **do 6 mjeseci**, uključujući i tri kazne koje se izvršavaju u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje (tzv. kućni zatvor).

U devet slučajeva (32,14%) izrečene su kazne u rasponu **od 6 mjeseci do jedne godine** zatvora.

Osam slučajeva (28,57%) odnosi se na kazne zatvora u trajanju **od jedne do dvije godine** zatvora.

U posmatranom uzorku **kazne zatvora u trajanju od dvije godine** izrečene su u tri analizirana predmeta (10,71%)

Važno je istaći da u ovom uzorku **nijedna kazna zatvora nije izrečena u trajanju dužem od dvije godine**, što ukazuje na **blažu kaznenu politiku** i dominaciju blažih kazni, imajući u vidu propisani raspon kazne.

Posebno se izdvaja podatak da se u čak 60,71% analiziranih slučajeva izrečene kazne zatvora kreću do jedne godine, uključujući i kraće kazne (do 6 mjeseci) i one u rasponu od 6 mjeseci do godinu dana. Ova činjenica ukazuje na izraženu tendenciju blage kaznene politike u sudskoj praksi kada je riječ o ovom krivičnom djelu, a imajući u vidu propisani raspon kazne.

Pregled krivičnih djela iz nadležnosti viših sudova

Broj predmeta	Krivično djelo	Propisana kazna	Izrečena kazna zatvora	Vaspitne mjere
4	**Silovanje** 1. čl. 204, st. 4 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 49 KZ CG 2. čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 KZ CG – čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 20 KZ CG 1. čl. 204, st. 4 u vezi sa st. 1 KZ CG 2. čl. 204, st. 5 u vezi sa st. 2 KZ CG	5–15 godina 5–15 godina 5–15 godina 5–15 godina	15 godina – po presudi prvostepenog suda 8 godina – po presudi drugostepenog suda 14 godina (jedinstvena kazna kojom je utvrđena za dva krivična djela silovanje kazna zatvora u trajanju od po 6 godina i za silovanje u pokušaju 3 godine)	1. Posebna obaveza (u trajanju od 120 h za period od 6 mjeseci) – Obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada; posebna obaveza uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savjetovalištvu ili drugoj organizaciji (do 1 godine); 2. Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine.

4	**Obljuba s djetetom** 1. čl. 206, st. 1 KZ CG 2. čl. 206, st. 1 u vezi sa čl. 23. st. 2 KZ CG 3. čl. 206, st. 1 u vezi sa čl. 49 KZ CG	3–12 godina	1 godina i 6 mjeseci	1. Posebna obaveza uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji (najduže 1 godinu); 2. Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa (najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine); 3. Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa (najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine).
1	**Obljuba zloupotrebom položaja – produženo krivično djelo** čl. 207, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 49 KZ CG	3–12 godina	7 godina	
1	**Nedozvoljene polne radnje** čl. 208, st. 2 u vezi sa čl. 206, st. 1 KZ CG	5–15 godina	5 godina	
1	**Dječja pornografija – produženo krivično djelo** čl. 211, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 49 KZ CG			Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine.
1	**Ucjena** čl. 251, st. 1 u vezi sa čl. 23, st. 2 KZ CG			Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa najmanje 6 mjeseci, a najduže 2 godine.

U ukupnom broju svih analiziranih presuda zbog krivičnih djela protiv polne slobode, presude donijete od strane viših sudova čine 17,65%.

Na osnovu podataka se može zaključiti da su viši sudovi izricali kazne zatvora uglavnom u okvirima propisanih kazni, s tim što se izdvajaju dva predmeta zbog krivičnog djela silovanje na štetu dvije maloljetnice, u kojima je presudom prvostepenog suda izrečena najstroža propisana kazna (15 godina zatvora), odnosno izrečena je kazna zatvora pri propisanom maksimumu (14 godina zatvora).

U predmetu Višeg suda u Podgorici zbog produženog krivičnog djela silovanje, izvršenog na štetu maloljetnice, u kojem je sud izrekao najstrožu propisanu kaznu zatvora (15 godina), rilikom odmjeravanja kazne sud nije našao nijednu olakšavajuću okolnost na strani okrivljenog, dok je kao otežavajuće okolnosti cijenio njegovu raniju osuđivanost, te brojnost radnji kojima je optuženi izvršio krivično djelo silovanje u produženom trajanju i izrekao mu maksimalnu kaznu zatvora propisanu za krivično djelo u pitanju.

Međutim, drugostepeni sud je preinačio odluku u dijelu izrečene kazne i izrekao kaznu zatvora u trajanju od 8 godina. Apelacioni sud Crne Gore je ispitao pobijanu presudu i u dijelu odluke o kazni, pa je našao da su žalbe branioca optuženog i optuženog u smislu čl. 401 ZKP-a osnovane i prvostepenu presudu preinačio u dijelu odluke o kazni, jer smatra da je kazna zatvora izrečena prvostepenom presudom strogo odmjerena. Žalbeni sud je smatrao da je pravilno prvostepeni sud u smislu odredbe čl. 42 KZ CG cijenio otežavajuće okolnosti na strani optuženog, nalazeći da olakšavajućih nema, ali je u pogledu visine izrečene kazne drugostepeni sud našao da kazna zatvora u trajanju od 15 godina predstavlja strogo odmjerenu kaznu, imajući u vidu granice koje su zakonom propisane za predmetno krivično djelo (od pet do petnaest godina). Utvrđenim otežavajućim okolnostima (broj izvršenih radnji i ranija osuđivanost) prvostepeni sud je dao prenaglašen značaj, koji nije takvog karaktera da bi se u konkretnom slučaju izrekla maksimalna kazna zatvora, pa je drugostepeni sud, u cilju pravilne individualizacije kazne, optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 8 godina, jer smatra da je: *visina izrečene kazne zatvora srazmjerna težini izvršenog krivičnog djela i stepenu krivice optuženog, te da predstavlja onu mjeru koja je neophodno potrebna za postizanje svrhe kažnjavanja iz čl. 32 KZ CG, a u okviru opšte svrhe izricanja krivičnih sankcija iz čl. 4, st. 2 KZ CG, odnosno da će se istom uticati na optuženog, ali i na druge da ubuduće ne čine krivična djela*. Ova odluka je izazvala diskusiju u opštoj i pravnoj javnosti, zbog preinačenja u drastičnom dijelu odluke o kazni.

Protiv pravosnažne presude Apelacionog suda Crne Gore Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore je primijenilo vanredni pravni lijek i podiglo zahtjev za zaštitu zakonitosti zbog povrede Krivičnog zakonika Crne Gore i Zakonika o krivičnom postupku, a u vezi s odlukom o izrečenoj kazni u trajanju od 8 godina i povodom toga što presuda nema razloga o odlučnim činjenicama, a dati razlozi koji se odnose na smanjenje kazne su nejasni. Vrhovni sud Crne Gore je usvojio zahtjev za zaštitu zakonitosti i utvrdio da je presudom Apelacionog suda Crne Gore povrijeđen zakon u korist okrivljenog. Imajući u vidu da je zahtjev za zaštitu zakonitosti podignut na štetu okrivljenog, Vrhovni sud Crne Gore je, nalazeći da je zahtjev osnovan, samo utvrdio da postoji povreda zakona, ne dirajući u pravosnažnu odluku.

U obrazloženju presude, Vrhovni sud je, inter alia, naveo da je Apelacioni sud u obrazloženju navedene presude, u dijelu odluke o kazni, dao potpuno nejasne razloge i nije naveo razloge o odlučnim činjenicama koje su ga opredijelile da preinači prvostepenu presudu u pogledu odluke o kazni. Tako je Apelacioni sud povrijedio odredbe čl. 32 i 42 Krivičnog zakonika Crne Gore i počinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 386, st. 1, tač. 9 Zakonika o krivičnom postupku, a posebno ako se uzme u obzir činjenica da je prvostepeni sud (Viši sud u Podgorici) pravilno utvrdio činjenično stanje, što je drugostepeni sud (Apelacioni sud Crne Gore) u obrazloženju svoje presude potvrdio.

Vrhovni sud je ukazao na to da je okrivljeni izvršio produženo krivično djelo silovanje na štetu oštećene, starosne dobi uzrasta od 15 godina, kod koje su nastale posljedice koje će osjećati čitav život, te da je okrivljeni više od tri decenije stariji od oštećene, da je iskoristio dugogodišnji prijateljski i komšijski odnos između svoje porodice i porodice oštećene, da je oštećenu kao dijete gledao kako raste i sazrijeva u djevojčicu, da je ona prema njemu imala odnos kao prema starijem komšiji, očevom prijatelju, ocu njene drugarice i da je usljed tih okolnosti bila dodatno iskorišćena. Stoga, Vrhovni sud je zaključio da drugostepeni sud navedene okolnosti, nasuprot prvostepenom sudu, nije cijenio u okviru okolnosti pod kojima je djelo izvršeno, a koje su od odlučnog značaja prilikom odlučivanja o vrsti i visini kazne, niti je u vezi s njima dao razloge.

Takođe, Vrhovni sud je zaključio da drugostepeni sud prilikom odmjeravanja kazne, odnosno umanjenja iste, uopšte nije dao konkretne razloge zbog čega smatra da je kazna zatvora od 8 godina srazmjerna težini izvršenog krivičnog djela i stepenu krivice okrivljenog, iako je utvrdio da ne postoji nijedna olakšavajuća okolnost na strani okrivljenog, pri čemu drugostepeni sud nije dao razloge ni o tome na osnovu čega smatra da će se izricanjem kazne zatvora u trajanju od osam godina postići svrha kažnjavanja, odnosno da će se njom uticati na okrivljenog, ali i na druge da ubuduće ne čine krivična djela.

Međutim, osim činjenice da su ovom slučaju sudovi prilikom odmjeravanja i izricanja kazne zatvora postupajući u istoj pravnoj stvari imali drastična odstupanja, te da povodom smanjenja kazne zatvora izrečene od strane prvostepenog suda Apelacioni sud nije dao jasne i sadržajne razloge, autori ove analize zapažaju da se u konkretnom slučaju sudovi nisu bavili pravnom kvalifikacijom krivičnog djela za koje je okrivljeno lice osuđeno. Naime, okrivljeni je optužen zbog izvršenja krivičnog djela silovanje u produženom trajanju, jer je, kako to proizlazi iz optužnice: *dana …, kao i više puta kasnije, obljubio maloljetnu oštećenu*. Postupajući po navedenoj optužnici, Viši sud u Podgorici je prihvatio da se u konkretnom slučaju radi o krivičnom djelu silovanje u produženom trajanju, što su prihvatili i sudovi koji su postupali po pravnim ljekovima, pri čemu je Apelacioni sud u obrazloženju svoje odluke potvrdio da brojnost radnji (više ponovljenih radnji krivičnog djela silovanje) predstavlja otežavajuću okolnost na strani okrivljenog, ne ulazeći pritom u analizu da li je, kada se radi o krivičnom djelu silovanje, pravilno primijenjen institut krivičnog djela – djela u produženom trajanju, ili se ipak radi o više krivičnih djela silovanja, u kojem slučaju bi na pravno valjan način bila izbjegnuta bilo kakva mogućnost izricanja kazne zatvora koja bi bila manja od one koja je u zakonu propisana kao maksimalna kazna zatvora. Treba ukazati na to da će se, shodno odredbi čl. 441 Zakonika o krivičnom postupku, prilikom odlučivanja o zahtjevu za zaštitu zakonitosti Vrhovni sud ograničiti samo na ispitivanje povreda zakona na koje se državni tužilac poziva u svom zahtjevu, pa ovo pitanje nije bilo predmet razmatranja u postupku pred najvišim sudom.

Po mišljenju autora, različito postupanje sudova u dijelu koji se odnosi na odmjeravanje kazne za krivično djelo silovanje, koje je zbog brojnosti radnji ovog krivičnog djela (više izvršenih obljuba prema istom licu u vremenskom kontinuitetu) pravno kvalifikovano kao jedno krivično djelo izvršeno u produženom trajanju, uslovilo je različito postupanje sudova prilikom izricanja kazne i ukazalo na potrebu razmatranja opravdanosti primjene odredbe člana 49 Krivičnog zakonika Crne Gore kod krivičnih djela koja se odnose na povredu polne slobode. U pogledu dalje analize ovog pravnog pitanja vidjeti više o tome u posebnom dijelu, koji je posvećen *konstrukciji produženog krivičnog djela*.

U jednom predmetu, zbog krivičnog djela obljuba sa djetetom, uočeno je da je sud primijenio odredbe o ublažavanju kazne i izrekao kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 6 mjeseci, što je ispod zakonom propisanog minimuma za predmetno krivično djelo. Sud je tako odmjerio kaznu smatrajući da je optuženi mlađe punoljetno lice s navršenih 18 godina života i da se radi o emotivno, socijalno i moralno nezreloj ličnosti, koja se nalazi u razvojnoj fazi adolescencije, što u svojoj ukupnosti predstavlja naročito olakšavajuće okolnosti. Iako je ovo izolovan slučaj u praksi viših sudova, potrebno je ukazati, imajući u vidu prethodno navedeno, na to da je sud u ovom slučaju propustio da cijeni kao otežavajuću okolnost činjenicu da je okrivljeno lice komšija oštećenog – djeteta, odnosno da je u pitanju lice iz kruga povjerenja žrtve, te da se zbog ukupnog značaja zaštite prava žrtava, naročito djeteta uzrasta 5 godina, potrebno uzdržati od primjene instituta ublažavanja kazne.

U preostalim predmetima, u kojima se u svojstvu učinioca javljaju maloljetnici, sudovi su izricali vaspitne mjere shodno Zakonu o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, a cijeneći sve okolnosti slučaja, prirodu i težinu djela, starosnu dob maloljetnika u vrijeme izvršenja djela, odnosno u vrijeme suđenja i njegova lična svojstva. Imajući u vidu navedeno, u slučajevima u kojima je krivično djelo izvršeno od strane maloljetnika (6 maloljetnih prema kojima su se vodili krivični postupci), potrebno je poštovati načela propisana Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku i sve obaveze iz čl. 17 istog zakona, koje sudu nalažu da pri izboru vaspitne mjere posebno uzme u obzir uzrast, zrelost maloljetnika i druga njegova lična svojstva, stepen vaspitne zapuštenosti, prilike u kojima živi, težinu krivičnog djela, pobude iz kojih je krivično djelo učinjeno, ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela, a posebno da li je spriječio ili pokušao da spriječi nastupanje štetne posljedice, odnos prema oštećenom, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izbor vaspitne mjere kojom će se najbolje postići njena svrha. Međutim, čak je u jednom slučaju uočeno da je zbog krivičnog djela obljuba sa djetetom iz čl. 206, st. 1 KZ CG, u krivičnom postupku vođenom prema starijem maloljetniku prvostepeni sud izrekao vaspitnu mjeru upućivanja u ustanovu nezavodskog tipa u određenom trajanju, ali je drugostepeni sud preinačio takvu odluku i izrekao blažu mjeru – posebnu obavezu uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji. U još jednom predmetu sud je zbog krivičnog djela silovanje, koje je izvršeno prema maloljetnici od strane maloljetnika, izrekao dvije posebne mjere: obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada i uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj ustanovi, savjetovalištu ili drugoj organizaciji.

Uvažavajući osnovna načela o postupanju prema maloljetniku kao učiniocu krivičnog djela, a koja se prvenstveno odnose na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, što veće izbjegavanje ograničenja lične slobode maloljetnika, podsticanje primjene alternativnih mjera i načina postupanja prema maloljetnicima, davanje prednosti krivičnim sankcijama koje se ne izvršavaju u institucionalnim uslovima i davanje posebnog značaja obuci i specijalizaciji kroz multidisciplinarni pristup i institucionalnu saradnju, pažljivom i sveobuhvatnom analizom slučajeva, kod činjenice o visokom broju maloljetnika kao učinilaca krivičnih djela protiv polne slobode u odnosu na ukupan broj okrivljenih lica, može se steći utisak o postojanju nekažnjivosti za ozbiljna i teška krivična djela koja su predmet analize, zbog čega se otvara pitanje svrhe izricanja krivičnih sankcija prema maloljetnicima. Na prednji zaključak o postojanju nekažnjivosti dodatno upućuje činjenica da su u ulozi oštećenih lica djeca i maloljetnice, o čijoj zaštiti prava i interesa sud takođe treba da vodi računa, imajući u vidu da je seksualno nasilje nad djecom ozbiljno kršenje temeljnih ljudskih prava.

FENOMENOLOGIJA KRIMINALITETA

Učenje o pojavnim oblicima kažnjivih ponašanja naziva se fenomenologija. Osim što otkriva osobenosti kažnjivih ponašanja kao masovne društvene pojave, ali i individualnog ponašanja, fenomenologija istražuje i rasprostranjenost, strukturu i dinamiku delinkvencije, te raspodjelu kažnjivih ponašanja u skupove prema određenim kriterijumima.[13]

Seksualno nasilje, kao poseban oblik nasilja koje se vrši prema maloljetnim licima, karakterišu seksualne aktivnosti punoljetnih lica s licima najranije životne dobi, koja nisu zrela za stupanje u takve aktivnosti, prilikom kojih se koristi sila ili prijetnja, zloupotrebljava povjerenje, autoritet ili uticaj na maloljetno lice.

Glavni motiv kod seksualnog nasilja je potreba za zadovoljenjem polnog nagona, pri čemu su učinioci takvih djela nerijetko u širem familijarnom ili drugom odnosu sa žrtvom odnosno u prijateljskim odnosima s porodicom žrtve. Na drugoj strani, a u kontekstu prisutnog fenomena seksualnog nasilja nad maloljetnim licima, društvo zahtijeva od pravosuđa da primjenjuje državno-pravne i etičke norme u svakom konkretnom slučaju, a kako bi primjena ovih normi bila djelotvorna i efikasna, potrebno je sagledati sve pojavne oblike kriminaliteta ove vrste.

13 Derenčinović, D., Getoš, A. M. (2008), Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Sveučilište u Zagrebu

Polna struktura oštećenih maloljetnih lica

Ukupno: 49 oštećenih lica, od čega 44 djevojčice i 5 dječaka

10,2%
muškog pola

89,8%
ženskog pola

U ukupnom broju analiziranih krivičnih predmeta (51), u 5 predmeta su se kao oštećeni javljala djeca muškog pola, dok su u ostalom dijelu obrađenih slučajeva žrtve ženskog pola (44). Podatak o 89,8% oštećenih lica ženskog pola ukazuje na to da su djevojčice i dalje izložene visokom riziku kriminaliteta ove vrste (kao i u prethodnom analiziranom periodu).

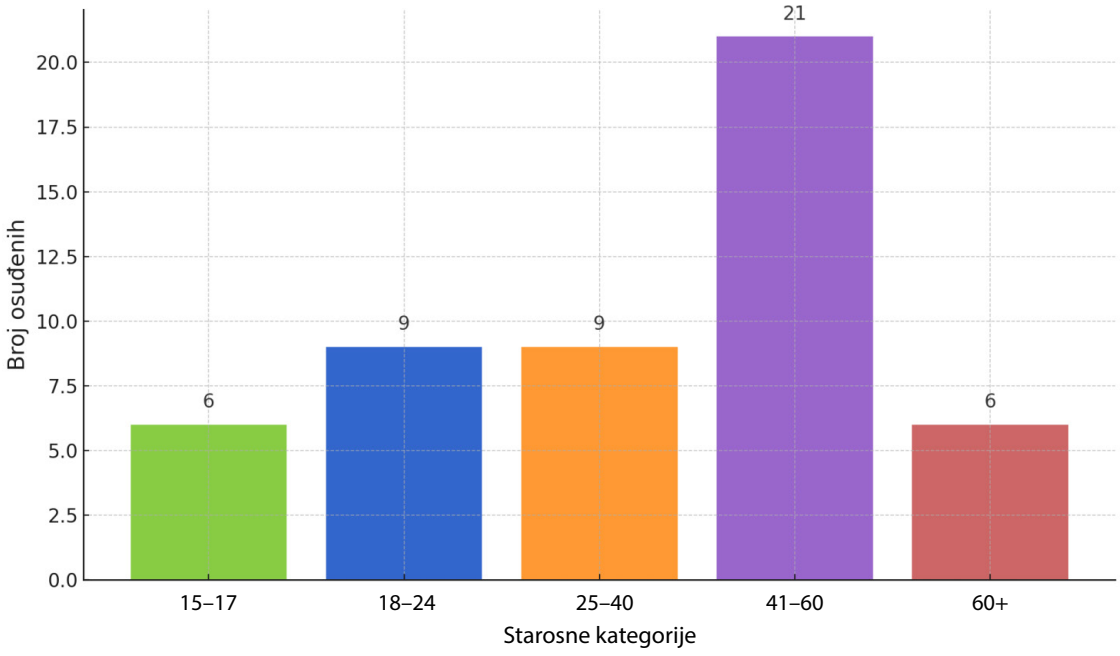
Polna struktura osuđenih lica

100%
muškog pola

0%
ženskog pola

U svim analiziranim predmetima osuđena lica su muškog pola.

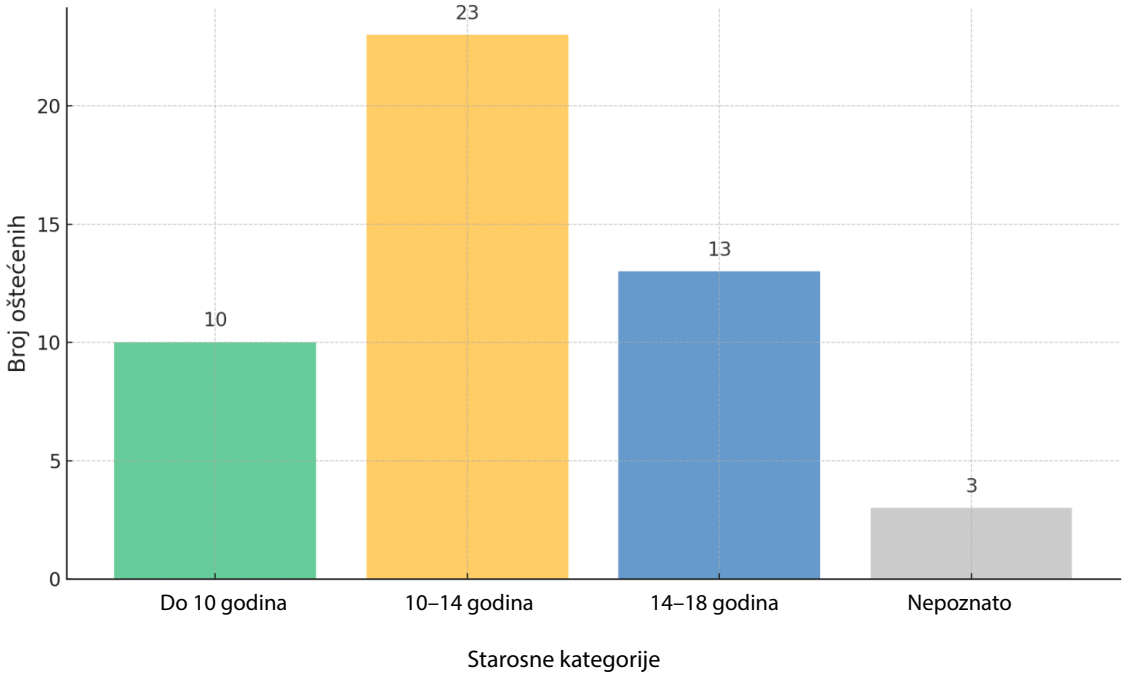
Starosna struktura osuđenih lica

U strukturi osuđenih lica (51), zapaženo je da je seksualno nasilje nad djecom i maloljetnicima uglavnom zastupljeno kod osuđenih lica koja su zrelije i starije životne dobi (41,2%), odnosno kod mlađih i starijih punoljetnih lica (35,3%).

U ukupnoj strukturi osuđenih lica zastupljena su i lica sa preko 60 godina života, odnosno 11,8%, od kojih je najstarije lice starosti 86 godina. Posebno su uočeni maloljetnici (15–17 godina), koji se pojavljuju u ulozi učinilaca krivičnih djela u visini od 11,8% u odnosu na ukupan broj lica.

Starosna struktura osuđenih lica

Na osnovu prikazanih podataka može se zaključiti da su u strukturi oštećenih lica (49) dominantno zastupljena djeca mlađa od četrnaest godina života (67,3%).

U ulozi oštećenog – djeteta najčešće se javljaju lica u starosnoj dobi između 10 i 14 godina života (47%). Na drugoj strani, maloljetnici uzrasta 14–18 godina se u manjoj mjeri pojavljuju kao oštećeni krivičnim djelima protiv polne slobode (26,5%). U odnosu na 3 lica (6,12%) nije uspješno utvrđen njihov uzrast, jer u presudama nema dostupnih podataka o njihovim godinama života.

Posebno brine podatak o oštećenoj djeci uzrasta do 10 godina (20,4%), u čijoj strukturi su najmlađe žrtve uzrasta pet godina.

Profil osuđenih lica – stepen obrazovanja

Generalno posmatrano, u analizi dostupnih podataka o osuđenim licima ne preovladava određeno zanimanje. Međutim, tri osuđena lica zbog krivičnih djela dječja pornografija imaju visoku stručnu spremu, dok su u preostalim krivičnim djelima protiv polne slobode osuđena lica pretežno lica sa završenom osnovnom ili srednjom školom i nezaposlena lica.

Mjesto izvršenja krivičnih djela protiv polne slobode

Zapaženo je da su krivična djela protiv polne slobode učinjena prema djeci i maloljetnicima jednako izražena u gradskim i seoskim područjima. Stoga, može se zaključiti da seksualno nasilje nad maloljetnim licima nije izričito vezano ni za gradsko ni za seosko područje, već ga karakterišu izolovani prostori, bez prisustva drugih ljudi, ali su notirani i pojedinačni primjeri gdje su maloljetnici učinioci krivičnih djela vršili djela i u relativnom prisustvu odraslih ili drugih lica (npr. u istom stanu, ali u odvojenim sobama).

Odmjeravanje kazne

Primjenom opštih pravila o odmjeravanju kazne iz čl. 42 KZ CG, sudovi su učiniocima krivičnih djela odmjeravali kazne u granicama koje su zakonom propisane za ta krivična djela, uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti). U nastavku je predstavljen sažetak svih okolnosti koje su cijenjene u predmetima.

Kada su u pitanju **olakšavajuće okolnosti**, osnovni sudovi su na strani osuđenih lica cijenili njihovu raniju neosuđivanost, loše imovno stanje, korektno držanje pred sudom i izraženo kajanje zbog izvršenja krivičnog djela, nezaposlenost, mladost ili starost, porodične prilike.

Na osnovu analize, u najmanje 10 predmeta sud je cijenio porodične okolnosti (bračni status, roditeljstvo) kao olakšavajuće, što predstavlja zabrinjavajuću praksu. Kada je pitanju ocjena porodičnih prilika, koja se uglavnom ogleda u navođenju činjenice da je okrivljeni oženjen i otac, primijećeno je da uglavnom sudovi cijene te okolnosti kao olakšavajuće. Navedene okolnosti predstavljaju „pravni apsurd", imajući u vidu da je u značajnom broju slučajeva upravo okrivljeni lice koje je iz neposredne blizine, odnosno porodice oštećenog djeteta, od kojeg se upravo očekuje da poštuje društvene vrijednosti, te da pruži sigurnost i brigu članu svoje porodice – djetetu.

Nasuprot tome, treba ukazati na to da je u jednom predmetu sud imao u vidu da je okrivljeni porodičan čovjek, da je oženjen i da ima djecu, ali te okolnosti nije cijenio kao olakšavajuću okolnost, jer se kose sa prirodom predmetnih krivičnih djela za koja je oglašen krivim.

Uočava se da samo u dva analizirana predmeta sud nije našao olakšavajuće okolnosti na strani okrivljenog.

Od **otežavajućih okolnosti** na strani osuđenih lica, osnovni sudovi su imali u vidu njihovu raniju osuđivanost za istovrsno (ili neko drugo) krivično djelo, pobude iz kojih je djelo izvršeno ili iskazanu drskost ili ispoljenu upornost prilikom izvršenja djela, okolnosti pod kojima je djelo izvršeno, kao i činjenicu da je učinilac osoba iz „kruga povjerenja". U tom pravcu, ukazuje se na to da je u čak 13 slučajeva zabilježeno da je učinilac krivičnog djela osoba iz „kruga povjerenja" žrtve (očuh, prijatelj, komšija).

U svega jednom predmetu sud je cijenio kao otežavajuću okolnost činjenicu koja se odnosi na ličnost učinioca, a posebno što je okrivljeni s porodicom maloljetne oštećene bio u prijateljskim odnosima, te je iskoristio njeno povjerenje i povjerenje njene porodice i prijateljske odnose kako bi s maloljetnom oštećenom stupio u kontakt.

U pojedinim primjerima sud je prilikom odmjeravanja kazne kao otežavajuće okolnosti na strani okrivljenog cijenio okolnosti pod kojima je djelo učinjeno: „drskost okrivljenog da u porodičnoj kući i u iznajmljenom stanu u kojem je živio sa maloljetnom oštećenom i njenom majkom, koristeći u većini slučajeva odsustvo majke oštećene, a njegove emotivne partnerke, nad istom izvrši polne radnje bliže opisane u izreci presude."

Isto tako, u jednom predmetu sud je okrivljenom kao otežavajuću okolnost cijenio činjenicu da je predmetno krivično djelo prema maloljetnoj oštećenoj izvršio u svojoj porodičnoj kući, tako što je zloupotrijebio i iskoristio situaciju kada je zbog odlaska njenog brata u toalet sa njom ostao sam u sobi.

Od otežavajućih okolnosti sud je cijenio to što je oštećena posebno ranjiva kategorija lica, budući da je u vrijeme izvršenja djela bila dijete u smislu čl. 142, st. 7 KZ CG, kao i da je štićenica ustanove koja se bavi zbrinjavanjem djece lišene roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen u porodičnim prilikama.

Navedeni primjeri ukazuju na to da je sud jasno prepoznao i značajne otežavajuće okolnosti koje su direktno uticale na težinu djela – prije svega motivaciju okrivljenog, težinu i načine izvršenja krivičnog djela, te posebno ranjivost žrtve koja je bila maloljetno dijete.

Generalno posmatrano, u svim predmetima u kojima je postavljen imovinskopravni zahtjev sud je zakonske zastupnike oštećenih uputio na parnicu. Samo u jednom slučaju, zbog krivičnog djela dječja pornografija, sud je u okviru krivičnog postupka donio odluku o postavljenom imovinskopravnom zahtjevu u određenom novčanom iznosu. Pored toga, uočeni su i pojedini primjeri u kojima zakonski zastupnik oštećenog djeteta nije postavio imovinskopravni zahtjev, ili se iz uvida u presudu nije moglo utvrditi da li je postavljen imovinskopravni zahtjev, jer o tome nije bilo dostupnih podataka.

Viši sudovi su prilikom odmjeravanja kazni na strani osuđenih punoljetnih lica cijenili kao **olakšavajuće okolnosti** njihove lične prilike, koje se ogledaju u tome da se radi o starijoj osobi, koja je u vrijeme izvršenja krivičnog djela imala 57 godina, kao i zdravstveno stanje, koje se ogleda u tome da se okrivljeni nalazi na liječenju u specijalnoj bolnici. U jednom predmetu viši sud je cijenio loše imovno stanje okrivljenog kao olakšavajuću okolnost. Iako u malom broju predmeta primijećeno, ukazuje se na to da godine života okrivljenog i navodi o njegovom lošem imovnom stanju nemaju opravdanje prilikom

vrednovanja ovih okolnosti kao olakšavajućih, naročito pri činjenici da obrazloženje presude ne sadrži jasne i detaljne razloge koji su opredijelili sud da izrekne blažu kaznu.

U samo jednom analiziranom predmetu zbog krivičnog djela obljuba sa djetetom sud je primijenio odredbe čl. 45 i 46 KZ CG o ublažavanju kazne, smatrajući da na strani okrivljenog postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje opravdavaju ublažavanje kazne optuženom ispod zakonom propisanog minimuma za predmetno krivično djelo. Okolnosti su se odnosile na lične prilike optuženog, tj. njegovu mladost, odnosno na činjenicu da je optuženi mlađe punoljetno lice, koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela imalo tek navršenih 18 godina života, zatim činjenicu da se u konkretnom slučaju radi o u emotivnom, socijalnom i moralnom smislu nezreloj ličnosti, koja se nalazi u razvojnoj fazi adolescencije, s nezrelim mehanizmima odbrane i s nedovoljno razvijenim egopotencijalom, heteromne moralnosti.

Na strani okrivljenih, viši sudovi su cijenili kao **otežavajuće okolnosti** njihovu raniju osuđivanost (za druga krivična djela) i brojnost preduzetih radnji (kod produženog krivičnog djela silovanje). Za postojanje drugih okolnosti, koje se mogu cijeniti kao otežavajuće, a odnose se na „krug povjerenja" žrtve, autori upućuju na obrazloženje presude Vrhovnog suda Crne Gore, donijete na osnovu zahtjeva za zaštitu zakonitosti. Naime, u toj presudi je Vrhovni sud ukazao na to da je okrivljeni izvršio produženo krivično djelo silovanje na štetu oštećene, starosne dobi uzrasta od 15 godina, te da je okrivljeni više od tri decenije stariji od oštećene, da je iskoristio dugogodišnji prijateljski i komšijski odnos između svoje porodice i porodice oštećene, da je oštećenu kao dijete gledao kako raste i sazrijeva u djevojčicu, da je ona prema njemu imala odnos kao prema starijem komšiji, očevom prijatelju, ocu njene drugarice i da je usljed tih okolnosti bila dodatno iskorišćena.

Generalno posmatrano, primijećeno da je da je u čak 50% predmeta učinilac iz „kruga povjerenja žrtve" (vanbračni suprug majke oštećene, brat oštećene, blizak rođak, komšija).

U jednom predmetu, zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje, viši sud je prilikom izricanja kazne zatvora kao otežavajuću okolnost našao sam način izvršenja krivičnog djela – to što se optuženi na perfidan način izdvojio sa oštećenom, govoreći joj da na izvoru može pronaći hladniju vodu, kako bi je namamio, tj. prevarno doveo u poziciju da nema drugih lica oko njih dvoje, te da može učiniti ono što mu je očigledno bio cilj – da preduzme radnju usmjerenu na zadovoljenje sopstvenog polnog nagona, a na štetu djevojčice.

U jednom predmetu su primijenjene **odredbe o ublažavanju kazne** zbog naročito olakšavajućih okolnosti (mladost učinioca).

Kada je u pitanju okolnost pridruživanja oštećenog krivičnom gonjenju, notirana su tri primjera u kojima se zakonski zastupnici oštećenog djeteta pridružuju krivičnom gonjenju, dok se uvidom u četiri pravosnažne presude ne može zaključiti da li se zakonski zastupnik pridružio gonjenju, jer o toj okolnosti nema podataka.

U tri predmeta viši sudovi su zakonskog zastupnika oštećenog djeteta uputili na parnicu, dok je u jednom predmetu izostala odluka, jer imovinskopravni zahtjev nije bio opredijeljen. U čak tri predmeta nema dostupnih podataka o tome da li je imovinskopravni zahtjev postavljen, dok u dva predmeta imovinskopravni zahtjev nije postavljen.

Pravna konstrukcija produženog krivičnog djela

U praksi viših sudova (kao i u praksi osnovnih sudova, ali u manjem obimu) evidentirana su četiri primjera produženih krivičnih djela dječja pornografija, obljuba zloupotrebom položaja, obljuba sa djetetom i silovanje, učinjenih na štetu djece mlađe od četrnaest godina i maloljetnica. U jednom predmetu primijećen je primjer sticaja dva krivična djela silovanje iz čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 KZ CG i krivičnog djela silovanje u pokušaju iz čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 20 KZ CG. Zbog značaja koji kvalifikacija krivičnog djela protiv polne slobode u produženom trajanju u odnosu na njegovu kvalifikaciju u sticaju može imati neposredno na kreiranje kaznene politike, ovo pitanje je posebno razmotreno.

Na primjeru iz sudske prakse uočava se postojanje produženog krivičnog djela, koje se sastoji u sljedećem: optuženi je neutvrđenog dana u toku druge polovine januara 2019. do 19. 5. 2019. godine, u kontinuitetu, pod potpuno istim okolnostima, na isti način i prema istoj oštećenoj vršio obljubu i s njom izjednačen čin, što upućuje na očiglednu namjeru ponavljanja tih radnji, koje po svom vremenskom i činjeničnom identitetu ukazuju na to da se radi o jednom produženom krivičnom djelu, jer je optuženi preduzeo više istih krivičnih djela, koja su učinjena u vremenskoj povezanosti, a koja predstavljaju cjelinu zbog postojanja istovjetnosti oštećene, korišćenja iste situacije, jedinstva mjesta i jedinstva umišljaja optuženog, pa su se u njegovim radnjama stekli svi bitni elementi bića produženog krivičnog djela obljuba zloupotrebom položaja iz čl. 207, st. 3 u vezi sa st. 2, u vezi sa čl. 49 KZ-a CG, za šta ga je sud oglasio krivim. I u drugim primjerima iz sudske prakse vremenski kontinuitet je sličan: u pitanju je period od nekoliko mjeseci u okviru kojeg je optuženi preduzimao više istih krivičnih djela prema istoj oštećenoj.

U stručnoj literaturi – Komentaru Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije, prof. dr Ljubiša Lazarević, Savremena administracija, Beograd, 1995, pojašnjena je pravna priroda konstrukcije „produženo krivično djelo“. Shodno tumačenju autora Komentara, produženo krivično djelo postoji kad učinilac izvrši u vremenskom kontinuitetu više istovrsnih krivičnih djela koja se, zbog elemenata koji ih povezuju u cjelinu, pojavljuju kao jedno jedinstveno krivično djelo. Zakon ne sadrži odredbe o uslovima za postojane produženog krivičnog djela, ali produženo krivično djelo je, kako u teoriji tako i u praksi, opšteusvojeno kao pravna konstrukcija jedinstvenog krivičnog djela. Produženo krivično djelo je u prirodnom smislu jedinstveno krivično djelo, tako da je njegovo postojanje faktičko pitanje. Pri odlučivanju da li u konkretnom slučaju postoji produženo krivično djelo uzimaju se u obzir određeni elementi produženog krivičnog djela. Ti elementi ne mogu se generalisati za sve slučajeve i za sva krivična djela, ali se ipak može govoriti o izvjesnim opštim uslovima bez kojih ne može postojati produženo krivično djelo, kao i o izvjesnim dodatnim uslovima koji se, zavisno od slučaja, uzimaju u obzir i koji zajedno sa opštim uslovima treba da ostvare povezivanje pojedinačnih djela u produženo krivično djelo. Prema tome, osnovni uslov za postojanje produženog krivičnog djela je da ima dovoljno izraženih povezujućih elemenata koji ukazuju na prirodnu, logičku i pravnu jedinstvenost produženog krivičnog djela kao cjeline. Ovo stoga što se konstrukcija produženog krivičnog djela ne može stvarati proizvoljno, već samo onda kada za to ima dovoljno uslova.

Zaključak je autora Komentara da se produženo krivično djelo ne može konstruisati kod svih krivičnih djela, već samo kod onih gdje je to po samoj prirodi krivičnog djela moguće. Tako je npr. konstrukcija produženog krivičnog djela moguća kod imovinskih krivičnih djela, a nije moguća kod čisto ličnih krivičnih djela, jer tu svako od ponovljenih djela predstavlja zasebno krivično djelo.

Hrvatska sudska praksa potvrđuje stav da silovanje ne može biti produženo krivično djelo, već je riječ o sticaju više krivičnih djela. Naime, u presudi nižestepenog suda Republike Hrvatske utvrđene su činjenice slučaja koje se sastoje u tome da je optuženi u više navrata u istom vremenskom razdoblju (nekoliko dana) silovao istu žrtvu. Sud prvog stepena ga je osudio za jedno produženo krivično djelo silovanja.

Međutim, presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Kž br. 1100/2010, od 15. 12. 2010. godine, ukinuta je prvostepena presuda u tom dijelu i zaključeno da je *„Silovanje lično krivično djelo (djelo protiv polne slobode i polnog integriteta žrtve), pa se svako novo silovanje mora tretirati kao novo krivično djelo. Ne postoji jedinstveni umišljaj koji bi dozvolio kvalifikaciju produženog kaznenog djela u ovom slučaju.*

Stoga, Vrhovni sud je stao na stanovište da se svako novo silovanje mora zasebno kvalifikovati, te je naglasio da je silovanje lično krivično djelo; protivpravno se zadire u tjelesni integritet žrtve svaki put posebno; i ne može se smatrati „istovrsnim radnjama" u smislu produženog krivičnog djela.

Dakle, sudska praksa u Hrvatskoj jasno ukazuje na to da se kod više krivičnih djela silovanja ne radi o produženom krivičnom djelu, već o realnom sticaju (više odvojenih krivičnih djela). U novijoj hrvatskoj sudskoj praksi i dalje je zastupljen stav da se silovanje, kao zasebno krivično djelo, ne može kvalifikovati kao produženo krivično djelo. Svaki čin silovanja smatra se zasebnim krivičnim djelom, što rezultira realnim sticajem više krivičnih djela, a ne njihovim objedinjavanjem u jedno produženo kazneno djelo, a što je u skladu i sa njihovim zakonodavnim rješenjem.

Za razliku od hrvatske sudske prakse, nema uočenih primjera u drugim državama regiona, već slučajevi variraju u odnosu na konkretne okolnosti i nema podataka o primjeni ovakvog ili drugačijeg pristupa Vrhovnog suda u novijoj praksi nižestepenih sudova.

Slična situacija je i u Crnoj Gori, pa se iz uvida u pravosnažne presude utvrđuje da postoje različiti primjeri, ali da preovladavaju primjeri kvalifikacije produženog krivičnog djela silovanje / obljuba s djetetom mlađim od četrnaest godina / obljuba zloupotrebom položaja, koja su u nadležnosti viših sudova.

Autori analize su saglasni s pravnim stanovištem hrvatske sudske prakse i smatraju poželjnim da se u ovom trenutku otvori pitanje kvalifikacije krivičnih djela protiv polne slobode u okviru konstrukcije produženog krivičnog djela, sa stanovišta zaštite prava žrtve. Naime, krivična djela protiv polne slobode, poput silovanja, obljube s djetetom mlađim od četrnaest godina ili obljube zloupotrebom položaja, te nedozvoljene polne radnje, zbog svoje prirode kao posebnih i ličnih krivičnih djela ne mogu se smatrati produženim krivičnim djelom. Svaki čin silovanja ili obljube s djetetom predstavlja zasebno krivično djelo, pa i ako su učinjeni nad istom žrtvom i u kratkom vremenskom razdoblju.

Ovaj pristup temelji se na činjenici da silovanje i slična krivična djela protiv polne slobode narušavaju temeljna prava žrtve na tjelesni integritet i polnu slobodu, te svaki pojedinačni čin predstavlja novo povređivanje tih prava, pa svaki čin silovanja treba tretirati kao zasebno krivično djelo, a ne kao dio produženog (jednog) krivičnog djela.

U skladu s odredbom čl. 49 Krivičnog zakonika Crne Gore, produženo krivično djelo čini više istih ili istovrsnih krivičnih djela učinjenih u vremenskoj povezanosti od strane istog učinioca i koja predstavljaju cjelinu zbog postojanja najmanje dvije od sljedećih okolnosti: istovjetnosti oštećenog, istovrsnosti predmeta djela, korišćenja iste situacije ili istog trajnog odnosa, jedinstva mjesta ili prostora izvršenja djela ili jedinstvenog umišljaja učinioca. Istom odredbom, stavom 2, propisano je da krivična djela upravljena protiv ličnosti mogu činiti produženo krivično djelo samo ako su učinjena prema istom licu.

Suprotno ovom zakonodavnom rješenju, odredbom čl. 52 (produljeno kazneno djelo) Kaznenog zakona Republike Hrvatske, propisano je da se krivična djela koja predstavljaju napad na život, tijelo, polnu ili druge slobode ne mogu pravno označiti kao produžena.

Stoga, može se zaključiti da crnogorski pravni praktičari tumače i primjenjuju odredbu čl. 49 st. 2 KZ CG koja je prilično nejasno definisana i postavljena samo kao mogućnost, kod činjenice da KZ CG nigdje ne grupiše krivična djela koja su „upravljena protiv ličnosti", na način što u većini slučajeva u kojima su krivična djela protiv polne slobode učinjena prema istom licu, kao produženo krivično djelo, što de facto dovodi do izricanja kazne zatvora pri donjoj granici propisanosti, a time i blaže kaznene politike. U praksi je primijećeno da niti u jednom slučaju sud nije pooštrio kaznu zatvora kod produženog krivičnog djela, iako je bilo mogućnosti, saglasno zakonu i pravnoj teoriji, iz koje proizlazi da je „pooštravanje kazne kod produženog krivičnog djela fakultativno". Naime, „da li će sud tu mogućnost iskoristiti zavisi od niza okolnosti od kojih je posebno značajan broj krivičnih djela koja ulaze u sastav produženog krivičnog djela (ukoliko postoji čitava serija krivičnih djela, tj. veći broj djela koja je učinilac vršio u dužem vremenskom periodu)". Nasuprot tome, kada bi se navedena krivična djela, u slučaju da su ispunjeni gore navedeni pravni uslovi u okviru činjeničnog stanja, kvalifikovala kao više krivičnih djela (a ne jedno djelo u produženom trajanju), primijenila bi se pravila o odmjeravanju kazne za djela izvršena u sticaju i izrekla jedinstvena kazna zatvora, čime bi se bitno uticalo na strožu kaznenu politiku.

Potrebno je ukazati na to da ni u posljednjem primjeru iz sudske prakse najvišeg suda u Crnoj Gori nije moguće uočiti stav sudske prakse po ovom pitanju. Kao što je već navedeno, pitanje pravne kvalifikacije nije bilo otvoreno u postupku pred Vrhovnim sudom Crne Gore prilikom odlučivanja o podnijetom zahtjevu za zaštitu zakonitosti, pa nije bilo mogućnosti da se najviši sud očita po ovom materijalnopravnom pitanju.

Stoga treba razmotriti zauzimanje pravnog stava i/ili pristupiti izmjeni odredbe čl. 49, st. 2 KZ CG, na način što će se explicite isključiti mogućnost da krivična djela protiv polne slobode (i po procjeni druga krivična djela) mogu činiti produženo krivično djelo ako su učinjena prema istom licu (po uzoru na primjer iz uporedne zakonodavne prakse). Zbog aktuelne potrebe i značaja ovog pravnog pitanja, odnosno njegovog neposrednog uticaja na sudsku praksu, preporučuje se zauzimanje pravnog stava, s tim što treba dodatno težiti predvidljivosti pravne norme, tako što će se citirana odredba izmijeniti.

Seksualni recidivizam

Imajući u vidu opštu svrhu kažnjavanja iz čl. 32 KZ CG, a u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija iz čl. 4, st. 2 KZ CG, analizirani su podaci o zastupljenosti specijalnih povratnika krivičnih djela protiv polne slobode učinjenih prema maloljetnim licima.

Generalno posmatrano, rezultati su pokazali da u strukturi učinilaca ovih krivičnih djela dominiraju neosuđivana lica. Ipak, uočava se u praksi osnovnih i viših sudova da je značajan broj osuđenih za ovo krivično djelo (12 lica ili 22,2%) ranije osuđivan za nesrodna krivična djela.

Slučajevi seksualnog recidivizma primijećeni su u samo dva krivična predmeta u praksi osnovnih sudova, u kojima su osuđena lica prije učinjenog novog krivičnog djela protiv polne slobode bila ranije osuđivana za istovrsna krivična djela. U jednom predmetu, osuđeno lice je u ranijoj kriminalnoj prošlosti učinilo krivično djelo obljuba nad djetetom – čl. 206 KZ CG i izrečena mu je vaspitna mjera. U drugom predmetu, sud je od otežavajućih okolnosti cijenio „raniju osuđivanost, odnosno da je isti, iako osuđivan čak 1973. godine, osuđivan zbog krivičnog djela silovanje, a što je sud utvrdio iz citiranog uvjerenja iz kaznene evidencije na njegovo ime, a što ni sam okrivljeni nije sporio, a što ga čini povratnikom u vršenju krivičnih djela protiv polne slobode, s obzirom na to da je silovanje najteže krivično djelo protiv polne slobode."

U ostalom dijelu uzorka predmeta istraživanja analiza je pokazala da ne postoji statistički značajna veza između vrste učinjenog krivičnog djela u ranijoj kriminalnoj prošlosti osuđenih lica i krivičnih djela protiv polne slobode.

Primjena sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava

Iz ranije sudske prakse, koja potiče iz 2018. godine, bili su uočeni ograničeni primjeri crnogorskih sudova o primjeni prakse Evropskog suda za ljudska prava. U tom pravcu ukazano je na temeljne stavove iz strazburške sudske prakse, koje zbog njihovog značaja treba ponoviti i u ovoj analizi. Naime, Viši sud u Podgorici je u dva krivična predmeta imao u vidu stav ESLJP-a, izražen u presudi S. N. protiv Švedske, br. 34209/96, 2002, navodeći: *Sud je našao da nije bilo nužno podvrgavati oštećenog daljoj viktimizaciji time što bi ponovo davao iskaz o kritičnim događajima. U konkretnom slučaju, ocjena je suda da žrtva mora biti zaštićena od reviktimizacije, a do čije pojave dolazi prilikom ispitivanja žrtve na glavnom pretresu. U slučajevima seksualnog zlostavljanja, gdje se kao žrtva javlja dijete, odnosno maloljetnik, i koji su po svojoj prirodi specifični, dok god postoje potkrepljujući dokazi koji su podložni ispitivanju, žrtva ne mora svjedočiti i biti ispitivana od strane okrivljenog na glavnom pretresu, te je dozvoljen relativno nizak procesni prag i imajući u vidu težinu i osjetljivu prirodu takvog slučaja, sud je ograničio prava okrivljenog u korist prava žrtve, tako da ne stoji primjedba odbrane, a koja bi se odnosila na to da su okrivljenom uskraćena prava iz čl. 6 EK po osnovu nemogućnosti da odbrana ispita žrtvu kroz unakrsno ispitivanje, ili na drugi način.*

U novijoj sudskoj praksi uočeno je da drugostepeni sud (Apelacioni sud Crne Gore) i dalje primjenjuje navedeni standard u procesnoj situaciji u kojoj se oštećeno dijete ne saslušava ponovo na glavnom pretresu, pa odbrana prigovara sudu, jer nema priliku da postavlja pitanja oštećenom licu.

U jednom od analiziranih predmeta viši sud je neposredno primijenio čl. 6, st. 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u dijelu obrazloženja presude, u kojem je zaključio da nije povrijeđeno pravo na odbranu okrivljenih zbog nemogućnosti ponovnog ispitivanja oštećene.

U gore analiziranom predmetu zbog produženog krivičnog djela silovanje, u kojem je Vrhovni sud Crne Gore usvojio zahtjev za zaštitu zakonitosti i utvrdio da je drugostepeni sud povrijedio zakon u korist okrivljenog, u svojoj presudi pozvao se i na praksu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), pa istakao da silovanje i teško seksualno zlostavljanje predstavljaju postupanja na koje se primjenjuje član 3 Konvencije – zabrana mučenja, a uključuje i temeljne vrijednosti i bitne aspekte „privatnog života", u smislu člana 8 Konvencije – pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života.

ESLJP takođe u svojoj praksi ukazuje na to da nacionalni sudovi ni u kom slučaju ne bi smjeli dopustiti da teški napadi na tjelesni i psihički integritet prođu nekažnjeno ili dovedu do očigledne nesrazmjere između težine počinjenog krivičnog djela i strogosti izrečene kazne. Naime, takvo postupanje državnih vlasti stvara osjećaj nekažnjivosti nasilja, umjesto da predstavlja mehanizam koji pokazuje da se takvo zlostavljanje neće tolerisati, te zauzvrat može obeshrabriti žrtve od prijavljivanja takvih djela.

Vrhovni sud Crne Gore je naveo i da je ESLJP stanovišta da se žrtva dodatno traumatizuje u slučajevima u kojima drugostepeni sud, iako prihvati otežavajuće okolnosti prvostepenog suda, ublaži kaznu, a da pritom izostane temeljno i detaljno obrazloženje kada odstupi od odluke o kazni prvostepenog suda, budući da umanjenje kazne u odnosu na onu koju je izrekao prvostepeni sud ne predstavlja diskrecionu ocjenu, već podliježe načelu zakonitosti i obuhvaćeno je primjenom Ustava i Konvencije.

Postupak po mjeri djeteta

Sudovi kontinuirano pružaju zaštitu prava i interesa oštećenih – maloljetnih lica i obezbjeđuju uslove da ta lica ne dođu u kontakt s okrivljenima tokom njihovog boravka u sudu.

U analiziranim predmetima uočavaju se pozitivni primjeri sudske prakse u dijelu koji se odnosi na zaštitu maloljetnih oštećenih lica od sekundarne viktimizacije. U najvećem broju predmeta, po ocjeni suda i/ili na predlog tužilaštva, odlučeno je da se na glavnom pretresu ne saslušavaju djeca i maloljetna lica, uzimajući u obzir da ne postoje razlozi izuzetnosti predviđeni zakonom koji bi opravdali ponovno saslušanje. Posebno je ukazano na to da su maloljetna lica već saslušana u prethodnoj fazi postupka, i to u skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, u zaštićenim uslovima, putem audio-vizuelne tehnike i u prisustvu zakonskih zastupnika, branilaca i punomoćnika oštećenih.

Ovakvo postupanje suda pokazuje dosljednu primjenu zakonskih standarda zaštite maloljetnih lica u krivičnom postupku, kao i senzibilitet za psihološke i emotivne posljedice koje bi ponovno izlaganje maloljetnih svjedoka imalo. U tom smislu ovi predmeti predstavljaju dobar primjer sudske prakse u skladu sa najboljim interesima djeteta i međunarodnim standardima zaštite maloljetnih žrtava, kojima se obezbjeđuje da žrtva ne osjeća nelagodu zbog pojavljivanja na sudu.

U Višem sudu u Podgorici postoje dvije sudnice koje su opremljene savremenim tehničkim sredstvima i međusobno povezane , pa se kao takve mogu koristiti prilikom saslušanja oštećenih na poseban način. U ovom sudu ne postoji posebna čekaonica za žrtve krivičnih djela, već se u tom slučaju koriste određene kancelarije stručnih službi. Viši sud u Bijelom Polju posjeduje posebno opremljenu prostoriju za oštećene i takođe je opremljen neophodnim tehničkim sredstvima, odnosno audio-vizuelnom opremom, što omogućava saslušanje oštećenih u sudnici bez njihovog neposrednog prisustva.

U višim sudovima su osnovane stručne službe koje pružaju pomoć sudovima sa područja mjesne nadležnosti tih sudova. Stručna lica različitih specijalističkih profesija (psiholozi, pedagozi) daju sudovima svoja stručna mišljenja, koja su od ključne važnosti za procjenu suda da li je maloljetno lice odnosno oštećeni krivičnim djelom protiv polne slobode sposoban da svjedoči u krivičnom postupku.

Takođe, primijećeno je da sudovi bez izuzetka isključuju javnost s glavnog pretresa do njegovog završetka, shodno odredbi čl. 314 Zakonika o krivičnom postupku (ZKP-a), a u cilju zaštite ličnog i porodičnog života djece i maloljetnika, kao i njihovih porodica.

Registar lica osuđenih za krivična djela protiv polne slobode

Shodno članu 37 Lanzarote konvencije, država potpisnica je dužna da usvoji potrebne zakonodavne ili druge mjere za prikupljanje i pohranu podataka vezanih za identitet i genetički profil (DNK) osoba osuđenih za krivična djela utvrđena u skladu sa Konvencijom, u skladu s relevantnim odredbama o zaštiti ličnih podataka i drugim relevantnim pravilima koje propisuje unutrašnje pravo.

Lanzarote konvencija obavezuje svaku državu potpisnicu da ustanovi posebnu i jedinstvenu bazu podataka (registar) osuđenih za seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje djece. Lanzarote Komitet je posebno zabrinut što u većini država potpisnica Konvencije još uvijek nisu uspostavljeni mehanizmi za prikupljanje, vođenje i dostavljanje podataka o seksualnom zlostavljanju djece uopšte, uključujući i za seksualno zlostavljanje djece učinjeno u „krugu povjerenja".[14] Uspostavljanje registra osuđenih za krivična djela protiv polne slobode učinjenih prema maloljetnim licima značajno će doprinijeti razvijanju politike prevencije i sprečavanja krivičnih djela ove vrste.

14 Prvi izvještaj Lanzarote komiteta o implementaciji Konvencije, 2015

Izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore iz 2021. godine uvedeno je vođenje posebne evidencije o licima osuđenim za krivična djela iz čl. 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 211a i 211b ovog zakonika, kada su učinjena na štetu djeteta. Naime, odredbom čl. 123a KZ CG propisano je da posebna evidencija sadrži sljedeće podatke o osuđenom licu: ime i prezime; jedinstveni matični broj; adresu prebivališta i boravišta; podatke o zaposlenju; podatke o osobenim znacima; podatke o krivičnom djelu i krivičnoj sankciji koja mu je izrečena i podatke o pravnim posljedicama osude.

Posebnu evidenciju vodi ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, a podaci se vode trajno i ne mogu se brisati. Nadalje, predviđeno je da se podaci iz posebne evidencije mogu dati sudu, državnom tužilaštvu i policiji u vezi s krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica o kome se vodi posebna evidencija, odnosno nadležnoj organizacionoj jedinici policije, kada je to potrebno za vršenje poslova iz njene nadležnosti. Takođe, podaci iz posebne evidencije mogu se, na obrazloženi zahtjev, dati i državnom organu, privrednom društvu, drugoj organizaciji ili preduzetniku, ako još traju pravne posljedice osude.

Ključna novina, koja je usmjerena na usaglašavanje s međunarodnim standardima, odnosi se na obavezu državnih i drugih organa, kao i pravnih lica ili preduzetnika koji rade sa djecom, da zatraže podatak da li je lice koje treba da zasnuje radni odnos kod njih, odnosno obavlja poslove sa djecom, upisano u posebnu evidenciju.

Istom odredbom predviđena je i primjena odredaba zakona koji uređuju zaštitu podataka o ličnosti i tajnost podataka na podatke sadržane u posebnoj evidenciji.

Trenutno je 103 osuđenih lica evidentirano u posebnoj evidenciji iz čl. 123a KZ CG, tzv. Registar, koji vodi Ministarstvo pravde.

U javnosti je primijećeno da su pojedine nevladine organizacije imale primjedbe u vezi s načinom vođenja Registra, imajući u vidu da nije javan i dostupan javnosti, već je Ministarstvo pravde odlučilo da iz zakonskih razloga ostane tajan. Međutim, potrebno je ukazati na činjenicu da to što su podaci sadržani u posebnoj evidenciji tajni ne znači da nisu dostupni. U tom kontekstu treba imati u vidu cilj i opravdanost uspostavljanja i vođenja ovakvog registra, a odnosi se na zaštitu djece i prevenciju nasilja. Naime, obaveza je državnih i drugih organa, kao i pravnih lica ili preduzetnika koji rade sa djecom, da zatraže podatak da li je lice koje treba da zasnuje radni odnos kod njih, odnosno obavlja poslove sa djecom, upisano u posebnu evidenciju i u tom pravcu Ministarstvo pravde je dužno da dostavi na uvid traženi podatak.

Takođe, Krivičnim zakonikom Crne Gore garantuje se trajno vođenje ovih podataka i obaveza njihovog čuvanja, što sprečava njihovu nedostupnost u budućem periodu. Od izuzetnog je značaja i što se podaci iz posebne evidencije mogu dati sudu, državnom tužilaštvu i policiji u vezi s krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica o kome se vodi posebna evidencija, odnosno nadležnoj organizacionoj jedinici policije, kada je to potrebno za vršenje poslova iz njene nadležnosti. Takođe, podaci iz posebne evidencije mogu se, na obrazloženi zahtjev, dati i državnom organu, privrednom društvu, drugoj organizaciji ili preduzetniku, ako još traju pravne posljedice osude.

Sve navedeno upućuje na zaključak da modaliteti pribavljanja podataka o licima koja su evidentirana već postoje i nema informacija koje ukazuju na otežani pristup tim podacima ili reluktivnost rukovaoca evidencijom da pruži zakoniti uvid. Ostaje da se vidi u

praksi da li će se karakter Registra vremenom mijenjati, u zavisnosti od promjene društvenih okolnosti. Za sada se stiče utisak da njegova primjena funkcioniše bez poteškoća i da se pristup evidenciji vrši na osnovu načela zakonitosti, opravdanosti i cjelishodnosti, u cilju prevencije seksualnog nasilja nad djecom i zaštite njihovih prava.

ZAKLJUČCI

- Vrhovni sud Crne Gore, uživajući Ustavom priznati status najvišeg suda u državi, blisko prati kaznenu politiku u različitim pravnim oblastima, naročito kada je u pitanju razvoj, dinamika kriminaliteta i njegov uticaj na društvo.
- Iako zakonodavac u kontinuitetu pooštrava propisane kazne zatvora za krivična djela protiv polne slobode koja su učinjena na štetu djece i maloljetnika, relativno mali, odnosno neznatan broj presuda donijet je na osnovu važenja Krivičnog zakonika Crne Gore, koji je izmijenjen u decembru 2023. godine. Stoga, uticaj propisanih pooštrenih kazni zatvora za navedena krivična djela ostaje da se vidi u budućoj sudskoj praksi, zbog čega ova analiza može biti korisna osnova za buduće praćenje i evaluaciju uticaja aktivnosti zakonodavca na kaznenu politiku sudova.
- Nivo usklađenosti nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa UN Konvencijom o pravima djeteta i Lanzarote konvencijom Savjeta Evrope, dodatno je unaprijeđen definisanjem pojma djeteta u osnovnim značenjima Krivičnog zakonika Crne Gore.
- Činjenica da izmjene i dopune Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku još uvijek nisu usvojene ukazuje na to da država na nacionalnom planu odgađa prihvatanje unaprijeđenog normativnog rješenja, uključujući procesna prava djeteta, kao i sveobuhvatnog pristupa pružanju obuke potrebne za poboljšanje znanja sudija i državnih tužilaca, advokata i policijskih službenika koji postupaju u specijalizovanim predmetima.
- Nedavnim izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, nacionalno zakonodavstvo se u oblasti primjene besplatne pravne pomoći čiji korisnici su djeca dodatno uskladilo s procesnim garancijama predviđenim Lanzarote konvencijom.
- Nacionalni strateški okvir je sveobuhvatan i usaglašen je s prioritetima javnih politika na planu ispunjavanja međunarodnih obaveza, naročito u kontekstu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.
- Istraživanje je obuhvatilo ukupno 51 predmet, u kojima je donijeta 51 pravosnažna presuda protiv 54 okrivljena lica, u periodu od 2019. do 2024. godine, zbog krivičnih djela protiv polnih sloboda učinjenih na štetu djece i maloljetnika, a koje su donijeli osnovni i viši sudovi u Crnoj Gori.
- U strukturi pravosnažnih presuda dominantno mjesto zauzimaju osuđujuće presude – 48 (94,1%), dok su oslobađajuće presude donijete u 3 predmeta (5,9%) zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG.
- U ukupnoj strukturi izrečenih krivičnih sankcija dominantno mjesto zauzimaju kazne zatvora, odnosno 86,2%, dok su mjere upozorenja odnosno uslovne osude izrečene u ukupno 3,9% predmeta.

- Kada je riječ o primjeni instituta sporazuma o priznanju krivice, uočeno je da su u svega dvije analizirane sudske odluke zbog krivičnih djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG osnovni sudovi donijeli presude kojima su optuženi oglašeni krivim u skladu sa zaključenim sporazumom o priznanju krivice, dok u praksi viših sudova nije bilo zabilježene primjene ovog procesnog instituta.

- U ukupnom broju predmeta krivičnih djela protiv polne slobode, krivična djela dječja pornografija i seksualno uznemiravanje, koja su u nadležnosti osnovnih sudova, čine 31%, dok se preostali dio od 69% odnosi na krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 KZ CG.

- U opštoj strukturi krivičnih djela protiv polne slobode iz nadležnosti osnovnih sudova preovladava krivično djelo nedozvoljene polne radnje iz člana 208 KZ CG. Posebno je izdvojen podatak da se u čak 60,71% analiziranih slučajeva izrečene kazne zatvora kreću do jedne godine, uključujući i kraće kazne (do 6 mjeseci) i one u rasponu od 6 mjeseci do godinu dana. Ova činjenica ukazuje na izraženu tendenciju blage kaznene politike u sudskoj praksi kada je riječ o ovom krivičnom djelu.

- U ukupnom broju svih analiziranih presuda zbog krivičnih djela protiv polne slobode, presude za navedena krivična djela koja su u nadležnosti viših sudova čine 17,65%. Na osnovu podataka se može zaključiti da su viši sudovi izricali kazne zatvora uglavnom u okvirima propisanih kazni, s tim što se izdvajaju dva predmeta u vezi s krivičnim djelom silovanje, na štetu dvije maloljetnice, u kojima je presudom prvostepenog suda izrečena najstroža propisana kazna (15 godina zatvora), odnosno izrečena je kazna zatvora pri propisanom maksimumu (14 godina zatvora). Međutim, najstrože izrečena kazna (15 godina) od strane prvostepenog suda preinačena je presudom drugostepenog suda i smanjena na kaznu zatvora u trajanju od 8 godina, što je izazvalo budnu pažnju javnosti. Vrhovni sud Crne Gore je, odlučujući o zahtjevu za zaštitu zakonitosti koji je podignut na štetu okrivljenog, našao da je zahtjev osnovan i utvrdio da postoji povreda zakona, ne dirajući u pravosnažnu odluku.

- U preostalim predmetima u kojima se u svojstvu učinioca javljaju maloljetnici sudovi su izricali vaspitne mjere shodno Zakonu o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku. Uvažavajući osnovna načela o postupanju prema maloljetniku kao učiniocu krivičnog djela (koja se prvenstveno odnose na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, što veće izbjegavanje ograničenja lične slobode maloljetnika, podsticanje primjene alternativnih mjera i načina postupanja prema maloljetnicima, davanje prednosti krivičnim sankcijama koje se ne izvršavaju u institucionalnim uslovima i davanje posebnog značaja obuci i specijalizaciji kroz multidisciplinarni pristup i institucionalnu saradnju), pažljivom i sveobuhvatnom analizom slučajeva, kod činjenice o visokom broju maloljetnika kao učinilaca krivičnih djela protiv polne slobode u odnosu na ukupan broj okrivljenih lica, može se steći utisak o postojanju nekažnjivosti za ozbiljna i teška krivična djela koja su predmet analize, zbog čega se otvara pitanje svrhe izricanja krivičnih sankcija prema maloljetnicima. Na zaključak o postojanju nekažnjivosti dodatno upućuje činjenica da su u ulozi oštećenih lica djeca i maloljetnice, o čijoj zaštiti prava i interesa sud takođe treba da vodi računa, imajući u vidu da je seksualno nasilje nad djecom ozbiljno kršenje temeljnih ljudskih prava.

- ⇨ U praksi viših sudova evidentirana su četiri primjera produženih krivičnih djela – dječja pornografija, obljuba zloupotrebom položaja, obljuba s djetetom i silovanje, učinjenih na štetu djece mlađe od četrnaest godina i maloljetnica – dok je u jednom predmetu primijećen primjer sticaja dva krivična djela silovanje iz čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 KZ CG i krivičnog djela silovanje u pokušaju iz čl. 204, st. 3 u vezi sa st. 2 u vezi sa čl. 20 KZ CG. Zbog značaja koji kvalifikacija krivičnog djela protiv polne slobode u produženom trajanju u odnosu na njegovu kvalifikaciju u sticaju može imati neposredno na kreiranje kaznene politike, ovo pitanje je posebno razmotreno i otvoreno za dalje unapređenje.

- ⇨ Imajući u vidu polnu strukturu oštećenih – maloljetnih lica, djevojčice su i dalje podložne visokom riziku da budu žrtve krivičnih djela protiv polne slobode: 89,8% oštećenih – maloljetnih lica ženskog je pola.

- ⇨ U svim analiziranim predmetima osuđena lica su muškog pola.

- ⇨ U strukturi osuđenih lica (51) zapaženo je da je seksualno nasilje nad djecom i maloljetnicima uglavnom zastupljeno kod osuđenih lica koja su zrelije i starije životne dobi (41,2%), odnosno kod mlađih i starijih punoljetnih lica (35,3%).

- ⇨ Na osnovu prikazanih podataka može se zaključiti da su u strukturi oštećenih lica (49) dominantno zastupljena djeca mlađa od četrnaest godina života (67,3%).

- ⇨ U periodu 2019–2024. godine, kaznena politika sudova se kretala u okvirima granica propisanih Krivičnim zakonikom Crne Gore, a što je potvrđeno podacima o strukturi krivičnih sankcija, prema kojima 94% čine kazne (kazne zatvora), a svega 6% mjere upozorenja (uslovne osude). Na drugoj strani primijećeno je da osnovni sudovi učiniocima krivičnih djela protiv polne slobode izriču kazne zatvora koje su blizu zakonskog propisanog minimuma.

- ⇨ U okviru postupka po mjeri djeteta (child friendly postupka), u analiziranim predmetima sudovi dosljedno primjenjuju sve zakonom propisane mjere u najboljem interesu djeteta i imaju ključnu ulogu u zaštiti prava i interesa djece.

- ⇨ Analizom procjene olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog, u praksi osnovnih sudova i dalje se zapaža, iako u manjem obimu u odnosu na raniji period, zabrinjavajuća praksa prihvatanja imovnog stanja i porodičnosti okrivljenog kao olakšavajućih okolnosti koje doprinose izricanju blaže kazne zatvora.

- ⇨ U praksi Vrhovnog suda Crne Gore po prvi put je uočena procjena „kruga povjerenja žrtve“, u skladu sa standardima Lanzarote konvencije i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i ukazano nižestepenim sudovima da prilikom odmjeravanja kazne treba imati u vidu navedenu okolnost kao otežavajuću.

- ⇨ Uspostavljanje registra osuđenih za krivična djela protiv polne slobode učinjena prema maloljetnim licima značajno će doprinijeti razvijanju politike prevencije i sprečavanja krivičnih djela ove vrste.

PREPORUKE

⇨ Preporučuje se primjena preporuka iz analize nedostataka u zakonodavstvu, politikama i praksi za prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece na internetu u Crnoj Gori, između ostalih:

- da Crna Gora dodatno uskladi nacionalno zakonodavstvo, politike i prakse kako bi osigurala potpunu usklađenost sa Lanzarote konvencijom i Konvencijom iz Budimpešte;
- da se usvoje smjernice za procjenu kruga povjerenja u slučajevima seksualnog zlostavljanja ili iskorišćavanja ili drugi odgovarajući alat koji će biti na raspolaganju praktičarima;
- da Crna Gora osigura da se preko odredbi o postupanju sa žrtvama i svjedocima primjenjuje ujednačeno i sveobuhvatno pravosuđe prilagođeno djeci, u skladu sa zahtjevima Lanzarote konvencije;
- da se Smjernice za rad stručnih službi u potpunosti sprovode u postojećem zakonodavnom okviru i revidiraju u slučaju izmjena i dopuna Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku;
- da se podstiču državni tužioci da postave punomoćnika – advokata djetetu žrtvi krivičnih djela seksualnog nasilja i da slijede dobru (ali još uvijek ograničenu) praksu pokazanu u slučajevima trgovine ljudima gdje su djeca žrtve;
- da Crna Gora imenuje specijalizovane i obučene jedinice širom zemlje za procesuiranje seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece (uključujući krivična djela na internetu), s adekvatno obučenim i informisanim specijalizovanim državnim tužiocima i sudijama, kako bi se omogućilo uspješno krivično gonjenje učinilaca u ovoj oblasti, istovremeno održavajući standarde prilagođene djeci i štiteći djecu žrtve krivičnih djela. Ovaj se zadatak može ubrzati održavanjem registra državnih tužilaca i sudija koji su obučeni i specijalizovani za vođenje predmeta ove vrste;
- da Crna Gora mora nastaviti sa planiranim uspostavljanjem i održavanjem najmanje jednog Barnahusovog centra, s ciljem omogućavanja djeci žrtvama seksualnog nasilja (online i offline) većeg pristupa specijalističkim uslugama više agencija pod jednim krovom.

- Imajući u vidu da su izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore iz 2023. godine dodatno pooštrene propisane kazne zatvora za krivična djela protiv polne slobode na štetu djece, karakter kaznene politike se može sagledati u budućoj sudskoj praksi, zbog čega se preporučuje dalje praćenje i evaluacija uticaja aktivnosti zakonodavca na kaznenu politiku sudova, a uzimajući u obzir ključne nalaze ove analize, koji su dati blagovremeno, odnosno u susret primjeni novih propisanih kazni.

- Nadležnim državnim organima je preporučeno da u skladu s nacionalnim strateškim dokumentima ubrzaju napore na polju uspostavljanja Dječje kuće, po uzoru na model Barnahusa, u cilju unapređenja primjene potpunog koncepta pristupa pravdi po mjeri djeteta. Paralelno s navedenim, potrebno je okončati proces izmjena i dopuna Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, imajući u vidu potrebu za unapređenjem pristupa pravdi za djecu u kontaktu sa zakonom. Dodatno, nedostatak potrebnih izmjena zakonodavstva odlaže sveobuhvatan pristup obukama, koji će biti neophodan radi unapređenja znanja nosilaca pravosudnih funkcija, advokata i policije. Isto važi i za omogućavanje infrastrukturnih preduslova za zaštitu maloljetnih žrtava i svjedoka za čije ispitivanje su prilagođene prostorije samo u malom broju crnogorskih sudova i državnih tužilaštava.

- Pozivaju se osnovni i viši sudovi da osnaže kapacitete stručnih službi i prostorija u osnovnim sudovima u cilju dodatnog unapređenja postupka „po mjeri djeteta".

- Prilikom odlučivanja o zaključenom sporazumu o priznanju krivice sudovi se upućuju na Smjernice za primjenu sporazuma o priznanju krivice, koje su izradili Vrhovni sud Crne Gore i Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore.

- Na osnovu Smjernica, sudovi su pozvani da posvete više pažnje obrazloženju sudskih odluka u dijelu odmjeravanja kazne primjenom opštih pravila o odmjeravanju kazne shodno čl. 42 Krivičnog zakonika Crne Gore, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti da kazna bude manja ili veća, sa posebnim osvrtom na konkretne i valjane razloge u pogledu ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

- U cilju donošenja odluke o ocjeni prihvatljivosti sporazuma o priznanju krivice, sudovi su takođe pozvani da imaju u vidu prirodu, zaštitni objekat i težinu krivičnih djela (između ostalih i bilo koje krivično djelo učinjeno na štetu maloljetnog lica), kao i obim kriminalne aktivnosti u svakom konkretnom slučaju.

- U krivičnim postupcima koji se vode prema maloljetnicima kao učiniocima krivičnih djela protiv polne slobode, pozivaju se sudovi da prilikom izbora krivične sankcije pažljivo cijene osnovna načela o postupanju prema maloljetniku kao učiniocu krivičnog djela, i to u kontekstu zaštite prava i interesa žrtava, imajući u vidu da je seksualno nasilje nad djecom ozbiljno kršenje temeljnih ljudskih prava, pa bi svako suprotno postupanje vodilo utisku o nekažnjivosti za ozbiljna i teška krivična djela koja su predmet ove analize.

- Preporučuje se nadležnim organima da preduzmu aktivnosti na unapređenju generalno niske svijesti i razumijevanja kod opšte i stručne javnosti o konceptu sigurnosti u internet prostoru. Potrebno je razumjeti rizike korišćenja internet teh-

nologija od strane djece u okviru online prostora, koji se mogu odraziti na rastući trend pojave krivičnog djela dječja pornografija, ali i drugih povezanih krivičnih djela. Roditelji, lica koja postupaju sa djecom u obrazovnom, zdravstvenom, socijalnom sektoru, kao i lokalna zajednica, treba da učine dostupnom svim zainteresovanim stranama, uključujući djecu, kampanju o podizanju svijesti o bezbjednosti i prijetnjama na internetu. U tom pravcu predlaže se dodatno i obuka nastavnika / predavača / socijalnih radnika u školama u oblasti razumijevanja bezbjednosti na internetu u kontekstu seksualnog nasilja, sa jedne strane, kao i pojačani angažman sa djecom na temu podsticanja kritičkog razmišljanja i rješavanja problema.

- ⇨ Pozivaju se sudovi da s pojačanom pažnjom cijene sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti na strani okrivljenih koje su relevantne u konkretnom slučaju, imajući u vidu da je dijete osoba najranije životne dobi, na koje učinjena djela ostavljaju posebno tešku traumu, da je potrebno da se njihova ličnost razvija u odsustvu straha i osnažuje njihova krhka intelektualna sposobnost.

- ⇨ U vezi s prethodnim, preporučuje se sudovima da prilikom izbora vrste i visine krivične sankcije daju jasne i potpune razloge za obrazloženje odluke u dijelu izrečene kazne i time postupe u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, a kako je to primijetio Vrhovni sud Crne Gore u svojoj presudi.

- ⇨ Preporučuje se nižestepenim sudovima da u okviru postupka odmjeravanja kazne dosljedno poštuju smjernice Vrhovnog suda Crne Gore, izražene u presudi po zahtjevu za zaštitu zakonitosti, primjenjujući međunarodne standarde za procjenu „kruga povjerenja" žrtve u kontekstu otežavajućih okolnosti na strani okrivljenog lica, čime će se uticati na visinu izrečene kazne.

- ⇨ Pozivaju se sudovi da uvijek teže donošenju odluke o imovinskopravnom zahtjevu zakonskog zastupnika oštećenog – djeteta u okviru krivičnog postupka, umjesto upućivanja na parnicu i dodatnu potencijalnu traumatizaciju djeteta kroz građanski postupak.

- ⇨ Cjelishodno je razmotriti zauzimanje pravnog stava i/ili pristupiti izmjeni odredbe čl. 49, st. 2 KZ CG, na način što će se explicite isključiti mogućnost da krivična djela protiv polne slobode (i po procjeni druga krivična djela) mogu činiti produženo krivično djelo ako su učinjena prema istom licu (po uzoru na primjer iz uporedne zakonodavne prakse). Zbog aktuelne potrebe i značaja ovog pravnog pitanja, odnosno njegovog neposrednog uticaja na sudsku praksu, preporučuje se zauzimanje pravnog stava, s tim što treba dodatno težiti predvidljivosti pravne norme na način što će se citirana odredba izmijeniti.

- ⇨ Nastaviti s obukama sudija, državnih tužilaca i advokata na teme iz oblasti online i „neposrednog " seksualnog nasilja nad djecom, iz prakse Evropskog suda za ljudska prava, koja upućuje na to da silovanje i teško seksualno zlostavljanje predstavljaju postupanja na koje se primjenjuje član 3 Konvencije – zabrana mučenja, a uključuje i temeljne vrijednosti i bitne aspekte „privatnog života", u smislu člana 8 Evropske konvencije – pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Sistemske i praktične obuke treba da obuhvate i relevantne standarde iz Lanzarote i Budimpeštanske konvencije.

- ⇨ Pozivaju se sudovi da nastave sa dobro ustanovljenom praksom da u slučajevima seksualnog zlostavljanja gdje se kao žrtva javlja dijete odnosno maloljetnik, primjenjuju standard da nije nužno podvrgavati oštećenog daljoj viktimizaciji time što bi ponovo davao iskaz o kritičnim događajima na glavnom pretresu, dok god postoje potkrepljujući dokazi koji su podložni ispitivanju.
- ⇨ Preporučuje se praćenje aktivnosti Ministarstva pravde u tom pravcu. Ostaje da se vidi u praksi da li će se karakter Registra osuđenih lica vremenom mijenjati u skladu sa promjenama društvenih okolnosti.

udruženje
Roditelji

Bracana Bracanovića 74/a,
81000 Podgorica
020 511 983
udruzenje.roditelji@gmail.com